

наших домаћица да буду интимне са својим куварицама, па чак и кад више нису у служби. „Дошла Лиза!“ у многим је кућама пријатније чути, него ли „Дошла кума!“ — Разлог је врло прост: кума је старија жена и воли да се „чествује“, а Лиза је у служби код госпа-Персе, а Персин је „веш“ као поручен за „претресање!“

Као што видите, дакле, госпођа министарка једина је допринела да се још истог дана, кад је Марицика ступила у службу, сто застрепе чистим-чистацким чаршавом, и да се изнесе сребрни „есцајг“ који је иначе парадирало само о највећим празницима. Дабоме, да је све то господин-Сима одмах приметио, па је и сам са своје стране допринео што бољем утиску. И ако је знао какве су то муке јести левом руком, када је Бог и десну дао; и ако је тај изузетак учинио до сада свега неколико пута (и увек остао гладан!), ипак је, ни сам не зна за што, врло пажљиво, са издвојеним малим претом, узео виљушку у леву а нож у десну руку. „Нисмо ни ми свиње!“ помислио је у себи, и укрстио поглед са жениним која је са задовољством приметила ову промену код мужа (јер јој њена није толико падала у очи, пошто она може тако да једе „кад год хоће“).

Марицика је јамачно навикнула на такав ред, па јој није ни падало у очи да је то што необичније. Мало се изненадила што је госпођа тражила да јој прилази са десне стране, па је чак и почела оним обичним: „Код госпође министарке...“ „Знам, знам“ прекиде је госпођа Јелка: „то је сецесијон, а код мене је француски ред!“

Тако је то трајало неколико дана. Таман онолико колико је било потребно да већ постане досадно. Још су Латини говорили да је навика друга природа, — па се и овде поново доказало да је та изрека са свим оправдана. Новачење је почело уступати пред силом старих навика. Госпођа Јелка већ је изоставила оно „Ви“ (јер се млађе само похаси!) и почела са „ти“, додавајући му понеки атрибут, који ће у току времена прећи све градације од најбољих док не заврши оним омиљеним: „ђубретаро, сол-датушо!“

Господин-Сима, ма да је и нехотице почео улазити у свој стари, навикнути колосек, — ипак је показивао још добре воље да му се отима.

Ако Марицика закуца на врата да унесе бокал са водом, — он не прилази вратима да бокал прихвати, већ само одговори на њено куцање: „Сад, сад!“, зађе иза кревета (где је онако необучен ипак прилично заклоњен) и пусти Марицику у собу. — Ако је за столом, при ручку или при вечери, стара навика сама му ућушка виљушку у десну руку, али чим Марицика уђе у трпезарију, њега као да нешто опомене, те виљушку, као случајно, спусти у тањир и одмах, опет као случајно, прихвати је левом руком, и испомаже се пожем у десној. — А то се мучење чак и по лебу видело. Док је била Лиза, волео је

господин-Сима да уђе у кујну, да отфикари комадешку „пунце“ и да мало, пре ручка, „присмочи лепца и соли.“ Сад се био и тога одрекао, па му се чак чинило да ми Срби ужасно једемо хлеб. „Код Швабе је то друкчије, а ми — ено погледај Карлсбад. Кажу ми, да сви доктори у њему говоре српски, и још мало па ће га прогласити за српску бању!...“ Али је и ту навика учинила своје: пошаље господин-Сима Марицику да му купи дувана, па док она није у кујни, он ти лено — онако као и пре — одалами четврт леба, па, што кажу, „ни лук јео ни на лук мирисао.“ Стид је стид, па чак и пред млађим. — Сад је учинио још корак даље: уђе у кујну и откине само крајичак „пунце“, умочи га у сѐ и пропрати оним тарјањским узвиком „О-хо-хо!“, који необично личи на онај завршетак у фељетонима „наставиће се“ (само што ће сутра место четири бити осам стубаца). —

У самој ствари све је то било излишно, јер је Марицика већ од Лизе добила потребан извештај. Знала је и број соба, и ред у кући, и да ли ће помагати вешерки, и има ли често гостију, каква је кујна, какве су „нарафи“, — у кратко све што једна куварица мора да зна пре него што ступи у кућу.

И ако то Марицика није отворено казала, она је своје понашање убрзо почела тако удешавати, да су се добре последице одмах почеле јављати. Причајући о кућама у којима је дотле служила, почела је помињати и онакве ствари, о којима се радије прича него ли што се доказују, — те је госпођа Јелка почела помало омекшавати, и ако се у први мах чинила као да на једно ухо прима а на друго пропушта. У колико су те ствари бивале „интересантније“, и госпођа Јелка све је више попуштала, док јој једном, чувши неку пикантнију причу о секретару Ројкићу, не узвикну оним искреним узвиком понеких наших домаћица: „Е баш си ђаво! Бадава, куварице све виде и све знају.“ —

Кад је по ручку господин-Сима отишао у канцеларију, зовнула је госпођа Јелка Марицику и наредила јој да скува две каве.

„Зар господин није отишао?“ упита Марицика.

„Отишао је; али пошто не рачунам да пијем каву кад је сама нијем, донеси да је попијемо у друштву.“

*

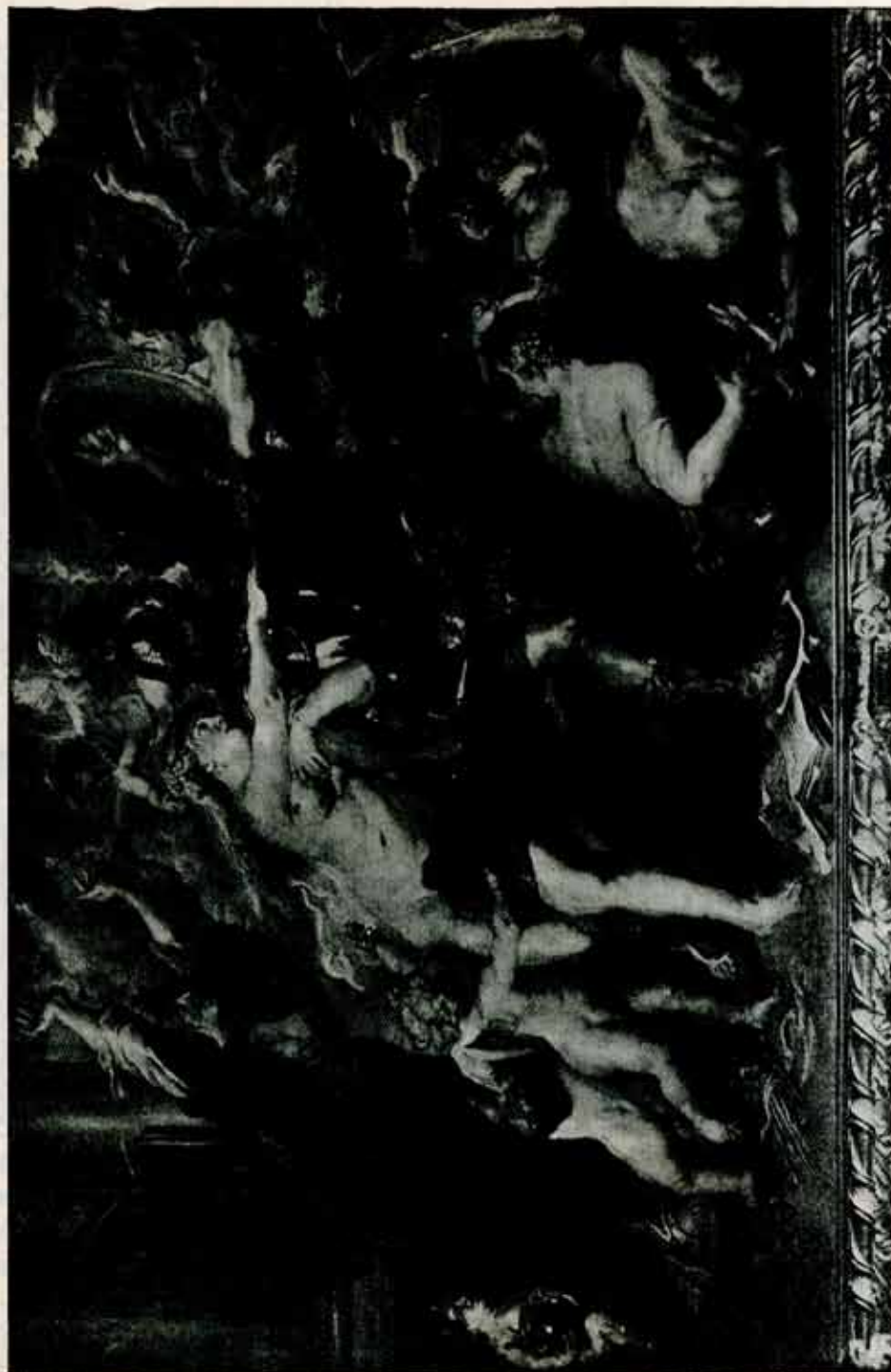
И тако је, хвала Богу, опет отпочео стари ред.

Истина, Лиза се била у последње време и сувише избезобразила, али не изгледа да ће таква бити и Марицика.

Оно... Ко зна? Млађе је млађе, па се можеш свему надати...

Али о нашој кући, баш ако и изађе, неће моћи ништа ружно рећи!

С. Р.

Рубенс

Последние Рата

С л а в у ј

Славујева песма у лугу се ори
И разноси миље из препуних груди;
О нади, о вери, о љубави збори,
Чезне и опија, заноси и жуди.

Не шумори лишће, ветрић не полёта,
Брзоплети поток не хита, ужива;
Лептир се опија мирисом са цвета
И с песмина миља слатке снове снина.

Разлива се песма и казује трага
Извора опојног надања и жуди
Крајцу крвожедном... Преста песма драга
Под канџама оштрим. Кобац тако суди...

Зазорила зора, исток рујем лије;
Сунце нових нада пробуђене зрачи.
Тек крваво перје (ко ће знати чије?)
Јаву слатких снова ремети и мрачи.

Р. Ј. Одавић

З м а ј

И.

Змајеве песме другог ранга то су његове политичке и патриотске песме. И ако оне, иначе, не спадају у исту врсту песама, оне, код Змаја, за нас, заједно, потврђују даље општу карактеристику његове поезије и чине његову слику као писца и као човека јаснијом и потпунијом. И у политичким и у патриотским песмама осећање је главно; у овим другим оно је, чини нам се, још претежније него у политичким, јер је осећање у патриотским песмама увек шире и чистије, то је љубав према земљи у којој смо се родили и према народу у коме живимо, за које су нам везане толике успомене, које су од утиска на нас и које чине, тако рећи, део саме наше личности; док је осећање у политичких песама врло често мржња према противницима наших политичких, пролазних уверења или чак и само наших личних интереса, суревњивости, а у сваком случају то је израз најосновније, непосредне друштвене борбе за опстанак. И док је патриотско осећање *једно* код чланова једног народа, дотле су политичка уверења врло разнолика а осећања вазда *двојака*. Отуда је патриотско осећање основније и више поетско него политичко, ма да код појединаца некад једно, некад друго преоблађује. Код Змаја су она била, од прилике, подједнако јако развијена и он се, с правом, убраја у наше најзнатије песнике патриотских и политичких песама. У првима он има такмаца, и Српска Књижевност, која обилује писцима патриотских песама, дала је и неколико правих патриотских песника, од којих неки, у том погледу, стоје над Змајем; у политичким песмама Змај је усамљен; он је не само наш најјачи политички песник, него и једини коме се то име

може дати. За нас су и патриотске и политичке песме Змајеве у своме основном тону израз оне широке, неиндивидуалистичке личности Змајеве; оне имају природан, алтруистичко-поетски елеменат и у том основном тону оне су само шири и даљи израз оне основне жице, породично-алтруистичке, која се огледа у његовим „Булићима“ и „Булићима Увеоцима.“ И заиста, и међу тим његовим песмама има песама с патриотском тенденцијом, као што тога има и код других наших песника, тога мешања љубавног осећања с патриотским или другим каквим (на пр. винским), због чега те песме нити су љубавне, у правом смислу, нити су патриотске, него нешто што чини одлику само српских песама, као што се каже да има нешто што чини одлику само српских послова. У „Булићима“ песма „Мати сину код колевке“ спада у ту врсту Змајевих песама, а тако исто и последња песма из „Булића Увелака“ која је много боља, а почиње познатим стиховима:

Нешто си рећи хтела
Кад више ниси могла;
Уста ти беху нема,
— Ал' суза ти помогла.

У кој је као неко објашњење Змајевих многобројних дечјих песама. То је нежна песма бола за изгубљеном децом, која говоре из очеве визије:

„Де год је Српче које,
Љуби га, ради нас!“

То је лепа песма, мека и пријатна, и стоји у реду још неколиких песама Змајевих те врсте и те вредности („Памтите децо!“ и „Дижите школе!“) испеваних у српском духу и с патриотском тенденцијом.

Од Змајевих чисто патриотских песама ваља поменути његову „Вилу,“ најпознатију и најомиљенију, можда,

патриотску песму у нас. Лепа алегорија, мекота израза и патриотски тон у њој тако су добро подешени са размером народних песама, да је она, може се рећи, и постала народном. А ако се од народне песме не тражи само да је испева прост човек и да се то на њој види, да се она задржи у неком кутку народа и да се тамо, у недостатку бољег, пева, него ако се и од народне песме тражи нека уметничка лепота, онда „Вила,“ пре свих других песама, и заслужује, можда, да буде народна песма. У народном је маниру и у народу омиљена и песма „Делија девојка.“ Слободна фантазија ове песме, онаква каква се и налази једино у народним песмама, основна је

Змај има доста патриотских песама. Ми бисмо, примера ради, навели и његову песму „Србину.“ Она нам се чини карактеристична; тон је у њој прави Змајев тон; то је песма песимистичког расположења, мрачна колорита и врло изразита:

Не лије се крива наша
— Сад је страши мир —
Сада дрви нашом крви
Пирују баш пир...

Али спољна страна ове песме није онаква каква би се желела; она није израђена према осећању које из ње избија и идеји која је оригиналнија за патриотску песму

Дечји одбор за помоћ пострадалима у Старој Србији и Македонији

црта њена; тон, размер песме и фигуре су такође као у народних песама; али у њој, као и у „Вили,“ видна је исто тако и једна црта уметничке поезије, и та мешавина елемената уметничких и народних песама, која у Змајевој поезији није ретка, чини и њену нарочиту одлику. Ми не мислимо да је то подражавање народној песни ишло на уштрб општој вредности Змајевих песама у којима тога подражавања има; јер у колико је то подражавање било срећно на неким местима — у песмама „Три Хајдука“, у „Вили“ и „Делији Девојци“ — у толико је оно било несрећно и неважно на другим местима, за шта не треба наводити нарочитих примера из Змајевих првих песама, које исто тако мало вреде као и народне песме по чијем су угледу рађене.

— слабост која је тако честа код Змаја, поред свега тога што се спољна страна његових песама обично веома хвали и што јој се придаје вредност коју она, у истини, нема.

Сатирична жица је много личнија жица Змајева него ова патриотска; она је врло јака и врло видна у његовој поезији, тако да су његове сатиричко-политичке песме и најмногобројније; оне чине гро његове поезије и у њих је Змај, бесумње, највише снаге и утрошио. С једне стране његове сатиричне песме се ослањају на његове патриотске песме, т. ј. и оне су, у неку руку, патриотске; у њима се исмева оно што је туђинско, смешно, и што квари националну чистоту наших навика; с друге стране те песме представљају пропагирање и борбу за напредне, слободумно-демократске идеје новијег времена. Природно је што

се један песник који је имао тако развијено осећање друштвености, песник љубавних песама као што су Змајеве, песник породичне среће у „Ђулићима“, песник хуманизма и многих дечијих песама — природно је што се такав песник ставио у службу баш тих, демократских идеја. Змајев слаб индивидуализам, алтруистичка природа његова потпуно се слажу са демократским погледом на друштво, и Змај је стално и с врло мало обзира водио дугу борбу против свега што је конзервативно, често пута, вероватно, и неоправдано. Књижевни историк би, несумњиво, утврдио да је утицај Змајевих политичких песама на друштвено стање онога доба био велики; за нас је, овде, главно да утврдимо да је сатирична жица у Змаја била врло јака; то, уосталом, и јесте разлог великом утицају који су оне вршиле на политичко мишљење српскога народа за неколико последњих деценија. Без те сатиричне жице своје Змај се не да замислити. Има мишљења да је, уопште, та жица у њега најјача и да су му песме те врсте најбоље. Али то је, рекли бисмо, мишљење оних који нису на чисто шта чини првобитну одлику песме и који у оцену песме као такве уносе историску вредност њену или и своја политичка убеђења; као што други у политику уносе своје поетске идеје. Нити се једно нити се друго сме допустити и те две ствари се, уопште, не могу мешати.

Сатиричне песме Змајеве имају књижевне вредности и имају је више него многе од његових песама; то је јасно по непосредном осећању, по сарказму који веје из тих песама, а исто тако по духовитости која је ретка у наших песника и која вредност сатиричне песме може само увећати. Али оне нису најбоље што је Змај испевао. Сатирична песма, по себи, није чиста лирика. Она има онога, у неколико, што има и чиста лирска песма, али тенденција, простота осећања, која је готово свуда у тих песама, виднија улога духа него осећања чине да је сатирична песма субординирана. Са свим је друга ствар што је добра сатира боља од лоше песме оне прве врсте. Ми говоримо о песмама једне вредности у својим родовима. Природно је дакле, да Змајеве чисто лирске песме, о којима је било говора и чију смо вредност нагласили, стоје над његовим сатирама, ма да су ове врло изразите, ма да имају вредности и ма да су, у нашој књижевности, без такмаца.

Од тих *сатиричних* песама Змајевих најјача нам изгледа она позната „Јутутунска народна химна“, песма ванредно озбиљнога тона кроз који се назире горка сатира на народ који идиотски обожава свога владарца и који сваки његов акт сматра за божански, ма се то противило најобичнијем расуђивању. Она је претерана; немогућан је онакав народ какав се опева у тој песми, али је свака сатира, унеколико, карикатура, и утисак је тиме јачи, болнији, нарочито на народ који јој се, својим особинама, приближује. Змај има читаву поворку сличних песама („Јутутунско јухаха“, „Уставно-успавна песма“, „Са скупштине“, „Београдске баке и пролеће“, „Од снега јунак“ и т. д.) и сатиричних песама друге врсте као што

су „Вилдунг“, „Нобл момче“, у којима, као и у првим, има изобилно духа. Поред сатиричних песама Змај има и велики број хумористичних песама, нарочито у „Другој Певанији“; али је то књига о којој поред „Певаније“ не вреди говорити и о којој, уопште, мало вреди говорити. Хумористичне су песме Змајеве слабије; оне су врло добре и *погодне* за хумористичне листове (и Змај их је, доиста, ревносно и пуно) и за просту публику; али то није права поезија него је чак и врло далеко од ње.

Оно што се на сатиричним и хумористичним песмама Змајевим не опажа много, али што се, ипак, на свима његовим песмама опажа, негде више, негде мање, то је да Змај није онакав уметник у форми за каквога се он, готово једнодушно, сматра. Ми смо напоменули на једном месту, говорећи о једној патриотској песми Змајевој, да је та оскудица у лепој форми честа у његовим песмама. Змај лако влада формом, али он не влада лако добром формом или, боље, он не влада правом уметничком формом. То, на послетку, није толика штета за сатиричне песме; у сатирама Змајевим, у осталом, форма и јесте најбоља; али је штета за његове чисто лирске песме у којима се, иначе његовим најбољим песмама, види како је песми са лепим осећањем, са идејом, дато просто рухо — које јој не личи и које би требало да је много богатије. И као што Немци кажу да одело чини човека, тако би се могло рећи да форма чини песника и да без форме нема песника. Не треба нас криво разумети. Змај има форме, он уме писати стихове; али то није довољно; и ко не опажа на понекој, иначе лепој песми његовој, оно сиромаштво слика, лабавост фразе, изобилност „песничких слобода“?

Али те се мање, као што споменусмо, не виде толико на његовим „Ђулићима“ и „Ђулићима Увеоцима“, нарочито се толико не виде на оним песмама тих циклуса које смо и навели као најлепше.

Много су видније те мање на његовим многобројним преводима, који су доиста, у нашој књижевности, најбољи, али који још не могу, као што се мисли, служити за узор. Змај употребљава елизију више него и један од наших песника; његов је слик на много места неправиан и није чист слик. Он, нарочито, сликује сличне *сугласнике*, онако као што се могу у некој песми сликовати у крајним речима само самогласници.¹⁾

На Змајевим *баладама*, рекли бисмо, најбоље се види недостатак у правој уметничкој форми. За баладу је више не за коју песму потребна сигурност потеза, изразитост слика — форма у обичнијем смислу и форма у једном специјалнијем и ширем смислу, где се за баладу тражи веома издржљива и жива машта, која је код Змаја слабија и код једног од наших већих песника. Колорит, способност детаљног запажања у машти, слика која је за баладу тако потребна, све то у Змаја није толико јако колико би требало да је за праву баладу. Он је, изгледа,

¹⁾ Хајнеова „Дона Клаара“, Костићев „Минадир.“

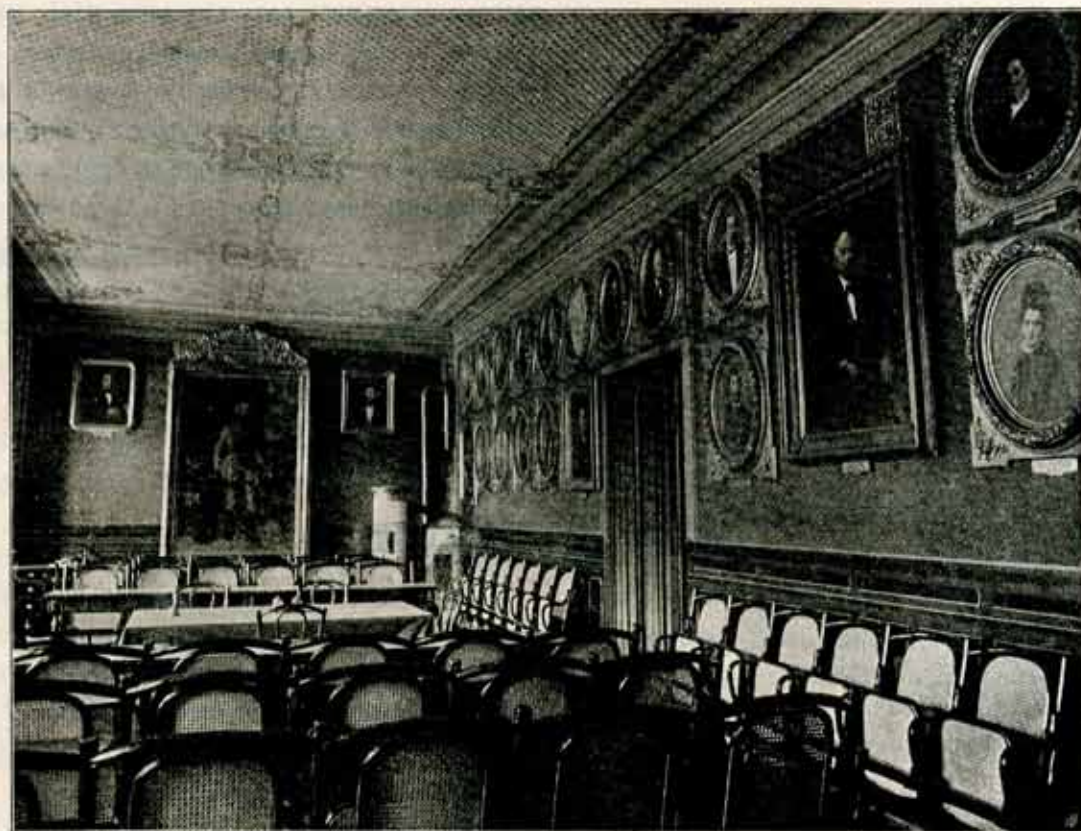
то и сам опажао, отуда их и није писао много. У једнима од њих тенденција је патриотска, ма да се она с природом баладе ле слаже много. Таква је балада „Српска Мајка“, која се мени не допада и која, управо, и није балада, већ више патриотска песма слабије вредности, са стереотипним мотивом српских песама и приповедака.

За најбољу баладу Змајеву важе његова „Три Хајдука.“ По замисли, по идеји ова би песма заиста могла бити најбоља српска балада, али је обрада њена испала несрећно, као кад би се човек, пре но што би се прихватио некога посла, осећао slabим за њега. Већ сам метар песме чини нам се незгодно изабран за такву баладу. Говори оне тројице хајдука сувише су обични, немогући у једној тако немогућој сцени, неизразити; то је просто причање, које добива оно мало ефекта драматичношћу

Цела је та песма врло лепа, и ми бисмо је волели целу навести, кад би нам то било допуштено. Овако, можемо само рећи да је то балада, да у њој има ефеката те врсте и да је, изгледа, срећно изабрана по мотиву, а обрађена исто тако, да би вредило, и кад би Змај имао само ту једну песму ове врсте, говорити о њој нарочито.

III.

Од свих песама Змајевих његово су име највише разнеле и популарисале његове *дечије песме*. Оне су тако добро подешене према дечијој природи, оне су тако добро написане за децу, да у Српству, тако рећи, нема детета које није чуло за име Чика-Јовино и које не зна неку песму његову. Уз децу су те песме учили напамет и родитељи, и породица, тако да су оне, доиста, највише ра-

Свечана дворница Матице Српске

сцене која се назире, ма да за слику њену треба и доста читаочева труда — она је бледа и неизрађена. На крају где би требало да је ефекат најјачи, кад паша пада под ужасом сцене у тамници, пред костурима хајдучким, бесумње са жишком, уз причувени, кобни звук „Бог да прости,“ ефекат је изгубљен у безизразним, понављаним стиховима, нарочито у оном стиху:

„Пехар пони, цикну мука,“
који, тако рећи, не значи ништа.

Најбоље израђена и најбоља балада Змајева то је балада „Лем-Едим,“ једна од најлепших у српској књижевности:

„Самац седи стар Лем-Едим
На јастуку свиленоме,
Седа му је пала брада
По кастану зеленоме...“

шириле име Змајево и створиле Змаја правим народним песником. Ја не знам зашто се дечије песме не би могле убрајати у праве песме, које чине вредност једнога песника, не само практичну него баш и литерарну, ма да се, обично, и донекле с правом, сматра да дечија поезија није права поезија или, боље, да није поезија за одрасле људе. И дечије песме износе неко осећање; ма да је то осећање и дечије, оно је ипак осећање, а вредност је осећања у њему самом. Дечије осећање може бити лирско осећање, може бити чак и више лирско, више поетско него многа друга, а песма која нам износи таква осећања може бити права песма. За доказ овога не треба ићи даље од Змаја. Неке од његових дечијих песама су праве уметничке песме које би у свакој антологији Змајевих песама имале угледно место, а ипак су за људе, исто толико

можда, као и за децу. Таква је она позната песма његова „Молитва наше мале Данице“ или песма „Звезда Јато,“ која је пуна осећања тајне природине, пуна високог моралног и религиозног осећања, а опет тако простог облика да приања за сваку детињу душу:

Куд гледаш, чедо,
Куд гледаш, злато?
У ведро небо,
У звезда јато.

Ох, тако, тако,
Учи се само
У свако доба
Гледати тамо.

И кад се олуј
Завитла љути,
И кад ти облак
Небо замути.

Знај да је небо
То плаво море;
Знај да су звезде
И онда горе.

Знај да је облак
Рока краткога,

А више звезда
Да има Бога.

Та је песма много више поетска, много више права песма него његова „Песма Флоријана Шпицбергерa“ или оне многобројне „Стрижице“ и „Пробе пера.“

Змај је поетска природа. Он има онога што је првобитно потребно за универзалног песника, широко осећање средине и поглед на све што је око њега; он уме осећати, и ако свагда том осећању не даје права, поетска израза, и ако, на неким местима у својој великој збирци песама, и нема правог осећања. Он, у сваком случају, спада у ред наших највећих песника које смо до сад у својој књижевности имали, и потпуна оцена његовог књижевног рада захтева много ширу и детаљнију обраду но што се може дати у оваквој скици уског обима. Што у његовом целокупном раду има доста мања, то је може бити, донекле, и због велике плодности његове, а донекле, разуме се, разлози су основнији и леже у самој природи овога песника. Уосталом, најлепше и најбоље његове песме су оне које су му биле најближе срцу, које су најинтимније, највише човечанске.

Сима Пандуровић

Песма без ижеа

И дошли дани теготни, мучни,
За љубав, мисли, за жеље моје —
К'о мутни модри облаци тучни
За небо, светлост и плаве боје.

За муке, грехе, невољу, мене
Они су знанци одавно стари:
У друштву с њима гаси се, вене
Понос и полет, младост и чари.

Болесне, бледе, поспале тако
Нада и вера, и бол утри'о:
У мраку овом види се пако,
Човек у њему, живот у црно.

И дошли дани теготни, мучни,
За љубав, мисли, за жеље моје —
К'о мутни модри облаци тучни
За небо, светлост и плаве боје.

Dis.

П р и ч а

У ноћи тако кад никога нема,
И када људе, заједно са зломом,
Заборав узме — мисао се спрема
Да приђе к теби и говори с тобом.

К'о дуга небом после многе кише,
И моја нада појави се тада
Над љубављу ми, и лагано брише
Дубоки очај и трагове јада.

И твоја слика, као звезда среће,
Прилази к мени: и ја видим тебе
Далеко, свуда; и знајући где ће
Толики живот, ја заволим себе.

Дуго ти причам, заносан, у жару,
Будућност нашу што се дрско крије,
И ону песму о блудећем пару
Селеном, сјајем — камо таме није,

Где љубав влада и станују жуди. —
И све што драган својој драгој таји,
Дуго ти причам — док задрхте груди,
Док снови мину — прићу уздисаји.

Dis.

Вапај

— А. АМФИТЕАТРОВ —

И поћ ни дан, — сутон. Сањивост и дремеж.
Спавају сити људи, јер су добро јели а од-
лично варе. Гладни људи лежу да спавају,
мислећи на пословицу „Ко спава — једе!“

Понеког љулушкају и крепе снови, понеког даве страшни
привиди. Мрмљање, бунцање, ркање. Онима што не спа-
вају дубоким сном као да је стидно што се још истежу,
јер је већ давно било време да се устаје. Али је сан
снажан, слadak а изговора је безбројно.

— Ко спава, не греши; као праведан ће у рај ући.

— Шта да се ради на јави? Ко може будућност
прорицати? —

— „У свету нема среће, има само мира и слободе.“

— Јава је — разочарење. Срећа је само у сну.

— Дедови су спавали, оцеви су спавали, — спа-
вам и ја... Одлучи се! Презри живот!

— Рад? Рад? Какав рад? Свршиће га и без мене.

— А ја ћу — на другу страну. —

— Какав рад? Нема ту рада, то је беспослица.

— Не будите младицу да пре зоре устаје; већ ви
мене будите када сунце одскочи.

— Боже мој! Тако сам клопоу, тако сам радом
измучен. Ама шта ви то хоћете? Није човек ни очију
склопио, а ви већ будите! Имајте милосрђа, дајте да се
бар у сну одморим...

— Ја сам човек болестан... доктор каже да ћу умрети
ако не будем спавао — бар двадесет и четири сата преко
дана...

— Пијан сам и нећу устајати док се добро не
испавам.

— Не будите ме, оставите: сањам диван сан... Сад
ће се, сад испунити све наше жеље, оствариће се сви
наши идеали...

— Како устајати? Зашто устајати? Зар ја не чујем:
лије киша као из кабла, дува ветар као проклет, — ужасно
време!..

— У сну се бар не карташ и не опијаш.

— Ако се не испавам, добићу главобољу; а кад
сам у главобољи — нисам низашто.

Спавање, ркање, бунцање. Обломовштина. Сумрак.
Они малобројни што не спавају, у болу немоћне усамље-
ности, крше руке над успаваним светом...

— Устај, отаџино! Буди се! Зове те живот!

И позивају спаваче по именима, моле, преклињу,
плачу, прете, куну, гурају, мувају, понеког и хладном
водом поливају... Узалуд! Врло је мало пробужених!..
Други отварају крмељиве очи, чкиље, онет зажмуре — и
мрмљају зевајући:

— Да, доиста... Безобразлук... Сад ћу ја, голубе,
сад... Само још минут-два... Само минут-два...

И онет спавање, онет обломовштина, онет сумрак...
И поново узалудне, плачне молбе оних што не спавају:

— *Ossa arida audite verbum Domini!*

„Кости сухе, чујте реч Господњу!“ Еј, девојке, глу-
паче: долази жених, — устајте да га дочекате, палите
светиљке!

Ћутање.

Спавање... Спавање...

Али чуј!.. У један мах над овим царством сна, над
овом долином трулежи мртвачке, над овом отаџбином иза
Божјих леђа — зачу се Вапај. Незнани, заглашљиви, не-
природни, потресни! Допро је до сваког уха, нагонио да
се сва уста отворе, подигао сва тела са постеља. Неко
спустио ноге на под, неко скочио и брзо се одева, неко
звони, зове слугу, а неко потрчао прозору:

— Шта је то на улици? Од чега се тресу домови
и звекћу стакла?

А незнани Вапај расте, све више расте. И нема чо-
века који га није чуо и који се није узбудио. Све је људе
подигао са постеља, сви се узмивали. Шта је то, откуда,
зашто? још им је нејасно; само знају:

— Пробудио нас Вапај!

— То људи гину негде! Ужасни узвици последњег
очајања! — узбуњују се једни.

— То су шајке волшких разбојника, ударају на наш брод! Спасавај се ко може! вичу други.

— То је архангелова труба Страшнога Суда.

— То се ђаво церека!

— Плачу војничке мајке!

— Фабричка звиждаљка!

— Безобразне пијанице!

— Опевају неког!

— Звони на узбуну! Браћо! Звони на узбуну! А Вапај расте!... И сваком пробуденом чини се да је баш он тај звук који узбуђеној машти изазива последњи привид. Још сви о њему разно мисле, — једно је само заједничко:

— Разбудно нас... У јави смо... Није могуће и страшно је сад заспати.

Будни смо, тражимо, загледамо се и видимо нешто од чега смо одвикнули у сну. Видимо истину живота. Упитна, грозна, надноси нам се са свих страна и гледа нас укоченим, страшним, вечним, безбројним очима, и нема мере дубини њихових немилосних погледа. А Вапај расте. Раздира слух, цена живце. Продирљив и неодређен, не зна се ни чиј, ни зашто, ни откуда је; лети као ураган, те ваздух дрхти до самих облака и гласно фијуче.

— То плаче уседелица Увреда, струји крилима, трепти и лети над нашом земљом.

Тако шапћу сујеверни и понизни.... А храбрији се осмехују:

— Не, не! Нису то тужни, то су победнички звуци! То храбри певају! То је химна њихова безумља.

— Каква уседелица Увреда? Каква химна безумља? — дусају се задовољни: То је нарушавање општег мира; то је безобразство, распуштеност, непоштовање туђега спокојства... Жандар! Где је жандар!

И ватом запушавају уши своје. Узалуд! Нема пута ни начина да се Вапај ослаби; нема преграде кроз коју

он не може проћи. Он је већ у нама, он је нашу крв зажегао; свака њезина кап моћно и победно довикује нам његовим сталним, заповедничким гласом о нечему блиском, горком, срамном...

— То Савест прети! — чује се нерасположена примедба.

— Савест?!

И као да копрена снаде с очију: у Божјем свету наступи жагор и светлост велика! Како су сјајне боје! Како оштра оцртаност! Како огромне величине. Очи нам се отвориле широко и чекају да угледају чудо, а уши жудно ослушкују силне гласове. Неугодно и пријатно. Дошла Савест и довикује:

— Кости сухе, чујте реч Господњу!

И кости се одевају телом.

Дошла Савест!

Задовољни, са заштивеним ушима, претварају се као да је не чују и као да неће да је чују. Презриво снимају плећима, прће усне и говоре:

— Где је Савест? Каква Савест? Зар је Савест ово механичко урлање? — Савест? Ха, ха, ха! Снавачки хаос! Пристаниште простоте и просјака! Што ће Савест нама избраницима, богатима, мудрима и образованима? Цинизам! Талог! Не обраћамо пажњу, не разумемо, не слушамо, не чујемо...

Не веруј, читаоче. Чују они, и те како чују Савест, нову гошћу. И као зли дуси: слушају — верују, гсују — стрепе!

Чују!

Иначе, зашто би били у таквом непријатељству са њеним Вапајем, зашто би га проклињали и тако издајнички клеветали?

С рускога превео — К.

Тамница

Кад дух зажуди да терет свој збаци,
Тамница мисли кад ми већ додија,
Изађем, каткад, где су боје, зраци,
Пролетје Божје где опојно сија.

Јер жуди давно невоље засуше;
И ти си тамо. И око зажели
Да види светлост твог лица и душе,
Понос и наду о ком небо вели.

Изађем каткад из тамнице своје,
У којој волим душом која пати,
Да примим штогод од светлости твоје,
Радости коју бедном можеш дати.

И тада душу, ненавикло око
Обаспе врева живота и људи,
И жагор тица, и свуда, широко,
!Поднебље с шумом жића које жуди.

Ја видим тебе, али ме је жао
Тебе што сама живиш међу људ'ма,
Коју ја волим, и ако сам зао,
Са чистом душом, племенитим груд'ма.

И онда, када болно срце дјрне
Пој тица, врева ситничарских људи,
И сваки ветрић што мирисан пирије,
Пролетје, живот што се тада буди —

Ја опет идем у тамницу твоју,
Тамницу, где те волим у свом мраку,
А да ти не знаш, и уживам моју
Слободу жеља, велику и јаку,

Ту, где се мемла слива са зидова,
Са сузама се мојим меша, пада,
Ту, где те волим снагом својих снова,
На тврдом камену у животу јада.

Пре ње још нико. Ако, смрти, тада
Зажели душа да се опре теби,
Зажели опет живот свога јада,
Не слушај, смрти — мирно нас погребџи.

И ја не желим више сунца, маја,
Пролеће, живот. Добро ми је туди,
Са срцем својим и с бедом без краја,
С душом, због тебе што за светом жуди.

И једног дана, веселог и сјајног,
Доћи ће Ноћ, та добра ноћ, да скрије
Покровом својим терет бола тајног
У тами коју посетио није

Сима Пандуровић

Утицај времена на живот животиња

† Др. РАД. М. ЛАЗАРЕВИЋ

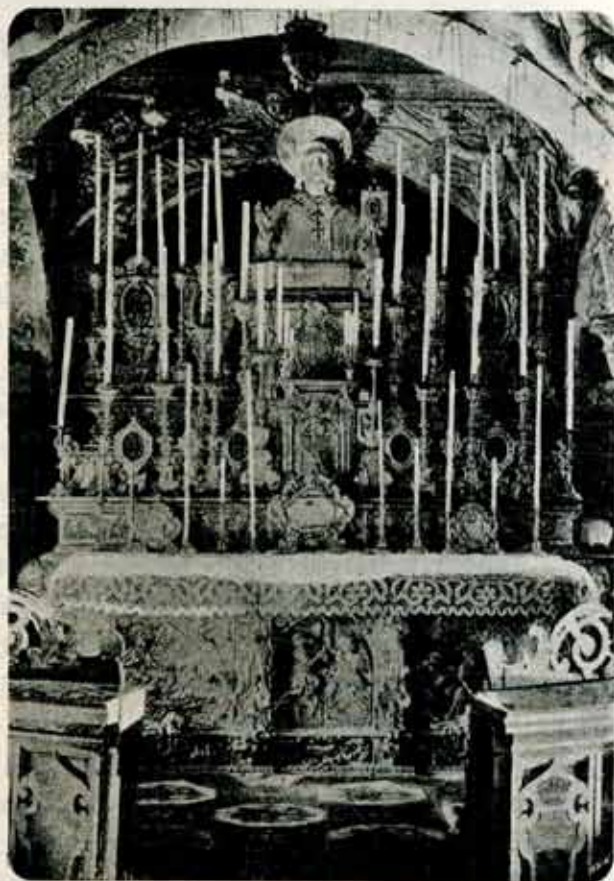
Уопште се може рећи да *топлота* помаже ток физиолошких промена у животињском телу, а *хладноћа* га омањује или толико утиче на њега да би животиња морала закржљати кад би ниска температура сувише дуго трајала.

У летње доба осећамо и сами на себи да се већа топлота не осећа као пријатност, него је само онда подесна за нас кад не прекорачи извесну средњу меру. Понеки људи подносе много већу топлоту него што су у стању да је поднесу други; али за свакога појединца има једна стална температурна граница, која се може подносити као највиша у оба правца температурних промена. Између обе ове крајности има за свакога човека по један ступањ на коме се он најбоље осећа, јер је најподеснији за његово цело стање. Ово потпуно зависи од телесног састава и навике појединаца. Једно исто не може бити за свакога меродавно. Има људи који се на јесењој вечерњој свежини тако лепо и мило осећају, да се и не сећају топлије одеће, а други су опет толико осетљиви да још у септембру ложе своју собу у којој спавају.

Као што има међу појединим људима разлике у подношењу температурних промена, тако има и класа, родова и фела (специја) животиња, од којих неке за своје повољно осећање траже много или врло мало топлоте.

Испитивања предела далекога севера упознала су нас са правом снежном и леденом фауном, т. ј. са животињама којима су природна домовина снежна поља високога севера. Али ту се не разумеју веће луталичке животиње, као поларни медвед, ледна лисица, снежна кокош и т. д., него се разумеју ситне животињице које у снегу и на снегу доиста налазе услове за свој живот у колико им то пружа околина њихова и начин њихова храњења. Поглавито из

класе инсеката има фела које живе на северним снежним пољима; а такође и на снегу алпских глечера има особита врста ситних животињица која припада истој класи. Према

Олтар Краљевске Базилике у Бару

овим северним обитавацима са ледених поља стоје са свим супротно оне које могу да опстану у врелим изворима (од 50—60° Ц.) а да то ништа не смета функцијама

њихова живота. Ово се нарочито тиче нижих лускара и инсекатских ларва. Кад помислимо да се животињска протопласма згрушава обично на топлоти од 40° Ц. (или бар увек на 50°) и угине, онда је доиста врло загонетно како оне животињце издржавају у пола кључалој води. Засада нема могућности да се објасни ова загонетна појава.

И нехотично морамо се овом приликом сетити оних речи које Мефисто изговара кад Фаусту описује животну силу и животињске и људске подмлатке:

Колико сам их поништио већ,
Па онет кружи свежа, нова крв
Из ваздуха, воде и земље.
Диге се клица тисућа
У сухом, влажном, хладном и топлом.

И доиста према искуству природњака нема готово нигде ни једнога местаца, ни на земљи нити под њом, које би било потпуно неударно да у своме кругу не би могло да развије животне клице виших или нижих животиња. У најдубљим ископима, на највишим врховима, у усунјаној пустињи и на мрачном мореком дну има услова за развијање живота најразличније врсте. Али за све животиње има одређених граница топлоте и хладноће до којих оне могу ићи а да не угину. Оштра зима у северној и средњој Европи очеличила је до извеснога степена све оне животиње које живе у тим појасима и научила их да подносе ниже температуре. У неких фела има чак и извесне заштитне спреме противу хладноће и о томе ћемо сад говорити.

У опште се може рећи, да од два по обиму неједнака тела разних животиња а под иначе истоветним приликама, веће је увек издржљивије на хладноћи него мање, јер површина која даје топлоту у мање је животиње мања, јер је и тело мање него у прве. Већа животиња остаје дуже топла при падању температуре него мања, па баш да је ова одевена бољим, гушћим кожухом. Како су кичменици обично већи од бескичменика, то би се по овоме могло закључити да *мекушци* и *инсекти* већ и по својој природи теже сноси хладноћу него рибе, амфибије, рептили, тице и сисари. Овакав закључак довео би нас у несугласицу са основаним фактима, јер је доказано да је већи број веома сићушних животињца у стању да поднесе ниске температуре. Пре се чак мислило да се неке, већ скроз смрзле животиње, могу да поврате у живот кад се откраве, али ово не стоји, и ако понеки мекушци могу да поднесу температуру близу тачке мржњења.

Занимљивији је однос *инсеката* према хладноћи, јер они стоје у извесном односу и према човеку. У пољу и шуми, на дому и у башти, сусретамо многобројне феле инсеката и зато нас интересује да што ближе сазнамо најнижу температуру под којом може још да опстане њихов живот. Познато је да савршен инсекат мање подноси хладноћу него његова јаја и чауре. *Пчеле* су веома осетљиве на ниској температури, и већ на температури од -1° Ц. оне се укоче и обамру. Ако овако ниска температура устраје подуже, онда оне и угину после неколико

часова. *Золе* су много издржљивије на хладноћи, а још више *муве* и *комарци*, а особито ови последњи. Муве могу остати до 6 часова на хладноћи од $5-6^{\circ}$ Ц. Ројеви комараца чак могу да буду неспособни и у поларним пределима. Лептири су, као готово искључно летње животиње, врло осетљиви при падању температуре. Већи део њихових фела угине још раније него што се спусти температура на 0° Ц., али као свугде тако и овде има изузетака, а то нам најбоље доказује *Мразовац* (лептир), који и име своје носи по своме доба летења.

Да споменемо још у кратко и утицај хладноће на *развијање гусеница*. Још је раније споменуто, да хладноћа спречава радове животињског организма а о овоме имамо јасних примера. Вацање коже, што је тако потребно за животну економију животиња, бива у већине фела само при најмањој температури од $+15-17^{\circ}$ Ц. За *чаурење* довољна је и мало нижа температура, од прилике до $+10^{\circ}$ Ц. При нижој температури престаје преображај (метаморфоза) гусеница. Инсекатска јаја веома добро подносе ниске температуре, а на чему се оснива ова изванредна издржљивост за сад се не може објаснити. Јаја лептира *свилара*, могу, без утицаја на развијање, више часова да издрже хладноћу од 25° Ц. — а такву издржљивост показују још и друге феле лептирова.

Чауре разних инсеката толико су исто неосетљиве на хладноћи као и јаја њихова. Значајно је, да се лакше смрзну чауре оних гусеница које се у време свога преображаја крију под земљу, него оне на слободном ваздуху. Шумари, тежаци а и баштовани често се радују јакој цичи, јер држе да ће она и над земљом и под њом почистити све непријатеље њихових садова, али колико је мало основано ово падање, види се из мало пре споменуте издржљивости. Нарочито чауре лептирова *Глоговаца* и *Куиусара* (обичних белих лептирова) могу да издрже температуру од -25° Ц., а њихове су гусенице праве штеточиње на воћу и поврћу. Слабија или јача појава инсеката много више зависи од са свим других околности него од јаче или слабије зимске хладноће. *Путовање* инсеката много боље тумачи изненадну многобројну појаву какве феле на извесном месту, него ли мишљење, да је благо зимско време нарочито помогло одржавања инсекатских јаја и чаура.

Пауци такође нису на зими много осетљиви. На швајцарским Алпима има их неколико фела на висини од 9 до 10.000 стопа, дакле на граници животињскога живота. Али по низинама они морају у нас да траже заштиту по пукотинама и рунама, јер у пољу не могу да издрже температуру нижу од -1° Ц.

У високим планинским језерима има и у зимње доба извесне фауне која са свим добро живи у води, а по овоме могло би се замислити, да и у ледено доба није изумирао сав живот у оним деловима земље до којих је лед допирео, него се задржао за време целе ледене перiode по језерима која су постала од топљења глечера.

Опште је познато да понеке животиње у зимско доба године падају у неко заносно стање, које се зове *зимско*

спаване. У нас су као зимски спавачи познати: медведи, слепи мишеви, рчкови, јежеви и т. д. Али не падају само топлокрвне животиње у тај сан него и мекушци, инсекти, рептили, амфибије и рибе — све ове животиње ступају у неко стање које доводимо у везу са опадањем температуре и које не можемо другачије да назовемо него *зимско спаване* или *зимска укоченост*.

Водени пужеви зарију се зими у блато и ту очекују пролеће; обични наши баштенски пужеви затварају улаз у свој дом једном чврстом опном и тако преспавају целу зиму и тек кад температура достигне $10-12^{\circ}\text{C}$. отварају се двери дома њихова и они изилазе напоље, што у нас бива у марту. Многи инсекти презиме под маховином и опалим лишћем, или у пукотинама балвана и стабала. Гуштери и змије крију се у земљу, жабе и водени саламандри у блато на обали. Оне рибе које падају у зимску укоченост завлаче се предњом половином тела у блато.

Са зимским спаванем сродна је тако звана *зимска укоченост* неких тропских змија и гуштеров. Ова укоченост наступа под утицајем много више температуре него што је она под којом се наши зимски спавачи дижу из сна. — Проф. *Семиер* налазио је на Филипинима, јутром, са свим укочене змије и ако температура испод камења није била нижа од $16-18^{\circ}\text{C}$.

Потпуна је противност нашим зимским спавачима летњи сан неких тропских животиња. Једна фела јежа на острву Мадагаскару преспава најтоплије доба године исто онако као што преспава наш јеж хладније зимске месеце. У Бразилији спавају лети неки инсекти, пауци, земски пужеви, жабе и гуштери. Ова се појава опажа чак и у јужној Италији. На екватору има чак и риба које се лети, кад је најжешће тропско сунце, завлаче у блато и тек се из њега извлаче кад наступи кишно доба.

Тешко је објаснити како су се развиле ове особине у свету животиња. Пошто се, као што смо напред споменули,

МАКЕДОНСКИ ЗВЕГ

Све ове животиње примају температуру своје околине и њихове животне функције смањују се на најмању меру. За хладнокрвце изгледа нам ово са свим природно и нико се не чуди што пужеви и жабе за време зиме падају у занос. И ако не можемо да објаснимо зашто, опет нам се не чини непојмљиво што неке животиње с променљивом температуром долазе приликом дотле да њихов живот зависи, тако рећи, само од једнога степена температуре. Међутим се чудимо кад каква топлокрвна животиња подлегне томе и не можемо да појмимо: како је могуће да у неких зимских спавача падне температура на 2°C . т. ј. на температуру свога околнога ваздуха.

Вала знати, да се те животиње не дижу из свога зимскога сна једино због пењања ваздушне температуре, али прави је узрок томе непознат. Извесне топлокрвне животиње имају подобност, да за време зимскога спаванга доведу у склад своју телесну температуру с температуром околнога ваздуха, као што то чине хладнокрвне у свако доба свога живота.

хладноћом смањују све телесне функције, то је на сву прилику, у доба кад су данашње климатске прилике на нашој земљи почеле да се појављују, било фела на које је више него на друге утицала промена годишњег доба. Због овога наступила је времена афекција нервнога система у фела које нису биле подобне за већу продукцију топлоте, и тако су пале најпре у тромост која је врло сродна потребама мира и спаванга. Тако се у току времена приметно и укоренило зимски сан или мировање код извесних фела које у хладно зимско доба немају ни хране. За ово умоване о зимском спавангу или заносу нема никаквих несумњивих доказа, али се слаже са животом дотичних фела.

Путници причају да становници тропских предела дремају кад се средња температура нагло смањи. Овај факт даје нам могућности да разумемо појаве које опажамо у животиња. И на њих (у опште) утиче падање температуре усављујући, и овај основни факт морао је бити почетак мировања и спаванга неких фела кад наступи хладно годишње доба.

(По О. Захаријусу)

Лаке си ми...

Лане си ми један цветак дала,
Њиме си ми окитила груди.
«Љубав твоја, рече, то је шала —
«Праву љубав не познају људи.»

Растасмо се путем разних страна.
Ти се питаш: «Да л' он цветак чува?»
Од тог доба година је дана,
А твој цветак два три листа сува.

С тугом гледам та два свела лиска,
Душа сетна у прошлост се пушта,
Сува усна суни цветак стиска —
«Лањска шала сад је збиља сушта.»

18. VI. 1904.

М. П.

Поларна светлост

(НАСТАВАК)

II.

Природа периодичности. — Периодичност поларне светлости у опште. — Године најјачих поларних светлости. — Секуларна периода. — Веза поларне светлости са активношћу на Сунцу. — Периодична поларна светлост према даљини земље од Сунца. — Периодична поларна светлост према Сунчаној ротацији. — Периодична поларна светлост према годишњим временима. — Веза северне и јужне поларне светлости. — Периодична поларна светлост према ротацији Земље — Супротност арктичке према другим зонама.

Појаву називамо периодичном кад се она враћа у извесним размацима времена. Тако су на пр. периодичне појаве месеца, и доњих планета, положај звезда на небесном своду, годишња времена на земљи (пролеће, лето, јесен, зима) и још многе друге појаве. Пошто нека појава није свагда резултат само једног јединог узрока и како, осим тога, на развој сваке појаве утичу и многе друге појаве — јасно је, да ни периоде природних појава у опште нису тако просте. Пре свега појава може имати више разних периода, у различитим размацима времена, у колико их разни узроци регулишу. Тако се на пр. привидним местима звезда на небу одређује: дневно кретање земље око осе, годишње кретање земље око сунца, напредно кретање целог сунчаног система кроз простор, па најзад и властито кретање самих звезда. Према томе се и промене тих места јављају у сложеној периодичности. Различите периоде ређају се једна изнад друге и дају слику о току саме појаве коју је иначе врло тешко познати само по појединим њеним цртама.

Често пута јављају се промене и од других неких нарочитих прилика, па се тиме мења и сама периода, те и поједино њене фазе трају дуже или краће. —

Осим тога, неки нарочити утицаји и неке тренутне прилике могу бити тако јаки, да периодичну правилност са свим прикрију па се јављају као поремећаји — пертурбације. Пошто се пак све у природи креће у извесној зависности једнога с другим, то се и радње појединих узајамних пертурбација свакако врше по извесним зако-

нима и иду извесним редом. И одиста је човечјем духу у много прилика испало за руком да такве промене уреди у извесне периоде према времену бар за оншти карактер њихов, ако не и за саме појединости. Према томе овде ће и код поларне светлости бити говора само о правилним сталним периодама, јер се тренутне измене периодичности т. ј. пертурбације не могу предвидети.

Периодичност промена поларне светлости захвата: њихову честоћу, развој облика, кретања, сјајност, величину и просторност. Све су те особитоности скончане врло јаким узајамним везама. Кад се поларне светлости јављају у нарочито великом броју, онда им је и сјајност ванредна и шире се често на необично велике просторије, те се виђају и у нижим ширинама. Према причама које су се код појединих народа одржале као традиције о појави поларне светлости први је Магап прикупио у првој половини претпрошлог века све извештаје писаца из старог и средњег века о светлостима које су виђане по Малој Азији, сев. Африци, по пределима јужне и средње Европе. Тако је нашао, да се онажа нека правилност у развићу поларне светлости.

Према томе може се рећи да су особито јаке поларне светлости биле у годинама:

Пре Христа: 503, 443, 350, 208, 103 и 43.

После Христа: 14, 194, 397, 451, 502, 616, 676, 742, 807, 860, 926, 992, 1117, 1203, 1306, 1401, 1529, 1738, 1848.

Светлости у 443. пре Христа осветљавале су небо у Атини кроз 70 дана; у 350. дале су Аристотелу прилике да посматра и проучи разнолике облике те појаве; прича се, да је од светлости у 14. до 37. год. небо у Риму било тако расипамтело, да су једном мислили е је то неки грдан пожар у Остији, те послаше чак и своје војнике (кохорте) да га гасе. Светлост од 502. г. виђена је до Едеса у Месопотамији, а светлост из 1117. задавала је страх по Палестини.

Ваља имати на уму да у поменутих примерима недостаје можда још приличан број година које су се одликовале особито јаким развојем поларне светлости. Критичким разматрањем, Fritz и још неки аутори показали

су да се на основу изнесених података може закључити на периоду од 56 година. За просечно 56 година могу се поуздано очекивати поларне светлости особите величине и развоја. Поред те периоде, Fritz је открио још једну већу од 220 година, по којој се управља појава светлости већег значаја и најширега простирања. Ми ћемо мало доцније видети, од каквих околности зависе те т. з. *секуларне* периоде и у колико су оне вероватне, нарочито последња.

Секуларне периоде су, да се тако изразимо, нађене онако насумце. Оне су добивене на основу извештаја који су се могли прикупити.

Да би се то доцније могло разумети, биће добро да претходно у саму ту ствар уђемо са неколико речи.

Кад се већ утврди извесна периода за неку појаву, то значи, да се испитивањем дошло до тога: да у извесним размацима времена делују неки особити узроци, који изазивају и регулишу дотичну појаву. И по томе овде би најближе задатак био да се сами ти узроци даље испитују и да им се открије начин рада. Тако се у науци више пута радило, а нарочито код сталних појава. Ну може се поћи и другим путем: да се прво пронађу узроци који би могли бити од утицаја на дотичну појаву, па да се по том види, да ли се и како промене у појави управљају према променама тих узрока. Тај је начин веома подесан, јер кад се тако објасни сам начин утицаја, онда је одређена и природа узрока и њихових последица.

Пошто ми писмо посвећени у све појаве у васељени, нити смо још прозрели у саме промене сила и прилика, дакле ништа унапред не смомо тврдити о успеху или неуспеху, онда се можемо свагда користити оваквом методом, па и онда када о наслућеном узроку не знамо ништа више од претпостављене периоде. Доведе ли нас пак она до каквога новог сазнања односно дотичне појаве, онда се смомо надати да ћемо је с коришћу моћи употребити и при даљем разматрању претпостављених узрока. Таква је метода уродила богатим плодом у метеорологији, геофизици и астрофизици.

Кад се тиче каквог догађаја на површини земљиној, онда се обично седиште његова узрока тражи пре свега на Сунцу. И најпростија искуства показују како цела наша Земља јако подлежи утицајима господара и управника нашег система. Али како сва небесна тела утичу узајамно једно на друго, онда се обично обраћа поглед још и на Месец. Оно што нашем пратиоцу недостаје у маси и сили, то он накнађује у знатној мери својом близином, која је веома значајна за космичке прилике. Сељачки свет још и сада у великом делу верује да Месец управља променама времена. Неки сматрају да и планете, па чак и саме звезде, ма у чему утичу на Земљу. И до сада је више пута покушано да се пронађе утицај планета на земаљске прилике, да ту и не помињемо астрологе. Па то још и које-како да се разумети, али ићи још и даље преко бескрајних даљина са којих нам звезде трепере и тражити тамо каквих узрока за догађаје на нашој, према тим даљинама бесконачно мајушној Земљи — за сада нема никакве вредности.

Код поларне светлости има се водити рачуна само о Сунцу. Односно утицаја Месечева и неких планета на поларној светлости добивени су неки слаби наговештаји, али су подаци о томе тако непоуздани, да се на основу њих не смеју правити никакви закључци.

Ако на Сунцу има каквих било узрока за појаве на површини земљиној, и интензитет тих појава зависиће од

интензитета самих тих узрока: ако су они променљиви, мењаће се и сама појава. И сама даљина Земље од Сунца, као и правац у коме делује дотичан узрок, мора јако утицати на природу тих узрока. На тај начин опажамо две категорије догађаја, што их Сунце производи на Земљи: једни зависе од промена у току самих појава на Сунцу а други од *положаја* Земље и појединих њених места према Сунцу.

Промена у самом Сунчеву утицају може настати, ако се на њему самом збивају какви било процеси. Међу тим је познато, да су промене на Сунцу изванредно активне. Какве је врете та активност, до сада се могло сазнати у веома скученом обиму. Напротив, последице те активности веома се јасно опажају на самој Сунцу. На њему се виде неке врло велике, особито сјајне и испупчене светлосне прилике, које се јављају и губе, а на-

Српски консулат у Приштини

звате су *буктиње* (факуле). Насупрот тим сјајним предметима, јављају се крај њих неке простране тамне *пеге*, које некад у већем некад у мањем броју захватају обе стране Сунчевог екватора, поглавито у извесним зонама. Оне се помићу преко Сунца постепено или у скоковима, час се цепају а час спајају, и после дужег или краћег трајања најзад ишчезавају без икаквога трага. Осим тога уснијани гасови продиру оздо као из каквога ватреног водоскока, досежу до на стотине хиљада и више километара далеко од Сунца или се завршују као светли ружичасто обојени облаци или у облику језика. Испупчена, свугде по ободу Сунчеву добила су доста незгодно име *протуберанце*.

За сада се већ може рећи да се Сунчева акција у опште врши правилно. На основу досадашњих података о броју и распореду пеге, цртежа и т. д. који захватају време више од два столећа, опажено је, да појава пеге на Сунцу расте и опада у размаку времена око 11 го-

дина. То је први потпуно извео Wolf у Цириху. Са пегама када стоје у тесној вези буктиње и протуберанце. На тај начин усвојена је та периода у средњу руку од 11 година за развој и опадање Сунчеве активности. Шта је узрок тој периоди — не зна се, али је несумњиво, да он постоји и да регулише догађаје на Сунцу.

У развоју поларне светлости онажа се, да и ту игра особиту улогу тај размак времена од 11 година. Wolf и Fritz утврдили су то несумњиво за мање и средње геогр. ширине, а за поларне пределе Fritz је сматра као вероватном. Сваких 11 година просечно можемо очекивати знатније поларне светлости.

Прва периода поларне светлости (56 год.) готово је тачно пет пута већа од ове 11-годишње. Из тога би се могло закључити, да би од вредности било познавати и ту активност Сунчеву у циклусу од 56 година. Ну досадашња посматрања о променама на Сунцу, нису довољна да то колико било поуздано утврде. А природно је, да смо још мање у стању објаснити и ону већу периоду Сунчевих прилика од 220 година коју је Fritz наслутно, према развоју поларне светлости.

Нема сумње, у Сунчевој активности има и краћих промена од оних што се збивају за 11 година. На то се може помишљати у толико пре што се према компликации појединих прилика не може ни мислити, да се свеколике промене на њему одигравају на тако прост начин и за тако дуго време. И сам изглед Сунчев варира готово с дана на дан. Протуберанце су нарочито врло променљив елемент: као год што се нагло развију исто их тако нагло и нестаје, те би, према њима, могло бити кратких периода и од 3—4 дана. Код других појава на земљи тачније се може пратити њихов развој у вези са интензитетом Сунчеве акције, па и у самим појединостима. Поларне светлости се свакако могу довести у везу са приликама на Сунцу, али се о томе не може рећи ничега особитога. Предеи у којима би се поларне светлости тачно могле пратити, веома су сиромашни у тим појавама, а домовина пак њихова веома је далеко од сваке културне земље. Тек с времена на време даје се прилика по коме смелом путнику и испитивачу да брижљиво разматра те догађаје. Осим тога треба имати на уму да је упоредно посматрање Земаљских и Сунчевих прилика отпочело тек пре мало деценија. Ваља нарочито поменути, да су се за време онако богате епохе у силним поларним светлостима од 28. августа до 3. септембра 1859. на Сунцу јављале тако грдне пеге, да су се могле посматрати чак и слободним оком. Посматрања појаве на Сунчевој површини из тога доба показују да су пеге, буктиње и протуберанце биле тада веома честе и у веома великим размерама. Испитивањем бројних података дошло се до уверења о чудноватој вези између два тако јако удаљена тела. Са Сунца гледана Земља је тако мајушка, да тамо једва изгледа као звезда, па нас ипак, овака, а још и многа друга испитивања, уверавају да се на Сунцу не изврши ни један догађај, од којег се не би утицај опazio и на нашој Земљи. Ну ипак, околности за поларне светлости нису тако просте. Према испитивању тих светлости, на Гренланду, Frømholt закључује, да само у нижим и средњим ширинама приштај поларне светлости одговара појачању Сунчеве активности, а у вишим ширинама напротив број њихов опада када број Сунчевих пеге расте. Ми ћемо о вредности те супротности поларних предела, према умереним зонама, мало после проговорити више.

Друга врста везе између поларне светлости и Сунца јавља се са положајем Земље и појединих њених места према Сунцу и појединим његовим деловима. Тај је положај одређен кретањем Земље око Сунца. Код Сунца у овој прилици води се рачун само о његову окретању око осе, јер у његову напредном кретању кроз васељенски простор, Земља суделује у истој мери.

Ротација Сунчева одређена је посматрањем привидних померања извесних предмета на његовој површини. Ако би ти предмети били стални на самој Сунчевој површини, то се померање може извести из само једног обртања Сунца. А ако се ти предмети и сами покрећу, онда се обртање одређује свакако заједно са властитим померањем дотичних предмета. То властито кретање може се у неколико и издвојити чешћим посматрањем што више таквих предмета и у што различитијим околностима. Само ће онај део тога властитог кретања остати у заједници са обртањем Сунчевим, који је истог смисла за све предмете на њему. Изгледа, да се баш они предмети, који се поглавито мотре при одредби Сунчеве ротације — а то су пеге — такође крећу у истоме смислу. При таквим онажањима одређено је: да се Сунце не окреће око своје осе као целокупна маса, већ да му угловна брзина опада од екватора ка половима. То значи: екваторске партије његове имају бржу ротацију од партије изнад и испод екватора и да се свака од њих понаша независно од суседних, као неке мање целине. У новије доба је Wilsing, на Астрофизичкој Опсерваторији у Потсдаму, израчунао ротацију Сунчеву према буктињама, па је нашао, да је ротација иста за цело Сунце. Ну тек ће даља испитивања моћи објаснити те тешке околности. Трајање ротације Сунчеве око осе износи око $25\frac{1}{2}$ дана (наших). Према земаљским приликама, то трајање износи нешто више. То долази отуда што се Земља окреће око Сунца тачно у истоме правцу у коме се и оно окреће око своје осе, те она у неколико иде за сваком тачком Сунчевом, и тако изгледа да је обртање Сунца успорено од прилике за $1\frac{1}{2}$ дан, те за нас износи 27 дана.

Кад би се, дакле, желели потражити на Земљи какви догађаји, чија би периода зависила од доба једне Сунчеве ротације, онда се мора задржати на броју од 27 дана. У новије доба истраживало се врло много појава, које би могле бити у вези с том периодом. Пошто су је Hognstein и Müller доказали за промену земаљна магнетизма (како они мисле), управник пруског Метеоролошког Института, W. v. Bezold, доказао ју је као врло вероватном за честоћу непогода у Немачкој. Код поларних светлости би се у том правцу дошло до много веће поузданости, када би из домовине њихове имали већи низ непрекидних посматрања. Подаци Koch-ови из Најна, које смо изнели у првом одељку, не говоре о егзистенцији такве периоде.

Опште је начело при утврђивању ма каквих периода у појавама да се то може постићи само онда када се има на расположењу поуздано и редовно, систематско посматрање из више деценија. Ни код једне друге природне појаве када не утиче онако читав систем споредних околности као што то бива са поларном светлошћу. Најзначајнији је фактор само стање атмосфере. Све то може учинити да се смањи било просторност било интензитет запажене појаве. А све то може довести до поставке нетачних периода за поларне светлости.

Према Fritz-ову каталогу поларних светлости виђених за више столећа саставио је Unterweger списак поларне

светлости за поједине дане у години, па сматра, да се отуда може одишта извести извесан прираштај и опадање у току од око 27 дана, што није тако вероватно. Трајање размака између дана највеће честоће светлости тако је променљиво, да ће много пре имати места поставка о много краћој периоди, можда колику је предложио госп. Lenger *) у Прагу т. ј. половину трајања Сунчеве ротације. О томе пак не могу читаоцима показати ни један готов резултат. Будућа посматрања и радови, који би се извели и по нешто друкчијим принципима него ли до сада, мораће и то питање разбистрити.

Од Земљиних кретања пре свега се узима у обзир њено годишње оптицање око Сунца. Утицај тога кретања може бити двојак. Земља је зими ближе Сунцу него лети. Утицаји извесних сила Сунчевих морају се јаче опажати кад на сев. хемисфери земље влада зима, него ли што се опажају када ту влада лето. Поред тога, због косог положаја Земљине осе на равни њене путање, то оптицање чини промену годишњих доба; Сунчеви зраци падају на Земљу зими много косије, но лети. Утицај мањег одстојања Земље од Сунца зими, када се огледа у томе, што се на целој Земљи у полгођу октобар-март појављује више поларна светлост него ли у полгођу април-септембар. За северну хемисферу је са свим јасан факат да постоји претежност поларне светлости у доба зимских месеци. Из јужне хемисфере има само неколико стотина цртежа, па и они јасно говоре, да број поларне светлости и тамо расте у исто доба када и код нас. То важи поглавито за оне поларне светлости које имају више општи карактер, које дакле нису чисто локалне природе. Осим тога зна се, да је са већим развићем поларне светлости на сев. хемисфери у вези такво исто развиће и на јуж. хемисфери. Тај факат о узајамној појави северних и јужних поларних светлости стоји у ужој вези са другим једним фактом, да пространије епохе у години — падају обично у оне дане, када Сунце заузима једнак положај према обема хемисферама.

Број поларне светлости у ширинама Средње Европе, достиже највећу вредност око пролетње и јесење равнодневице, а спада око зимске и летње солстиције. Што се већма прилази правој домовини поларне светлости изгледа, да оне носе све већма локалан карактер. Према детаљним испитивањима Fritz-овим, Tromholt-овим и других, излази, као да се оба годишња максимума примичу средини зиме, а на са свим великим геогр. ширинама спајају се у један једини максимум, јануара месеца. Ну ваља поменути и то, да још и Koch-ова посматрања, у појасу највеће честоће поларне светлости готово непрекидно кроз целу једну годину, са свим јасно истичу два различита максимума. Они истина не падају баш у доба равнодневица, нагињу ка средини зиме, али не онако много, како би се могао очекивати по неким описима.

Најзад имамо да разгледамо и оне најкраће периоде, које долазе од кретања Земље око своје осе. Оне имају само локалан карактер, јер ротацијом Земљиним мењају само поједина места своје положаје према Сунцу. Ако су периоде, које смо до сада износили, универзалног карактера, те по томе зависе од апсолутнога времена, онда се под дневним периодама имају разумети само такве, које за свако место зависе од промена које су везане за локално време тога места. Могло би се мислити, да су бар

дневне периоде поларне светлости најпознатије, али ни то није. И о томе су радови врло оскудни, који би нарочито из саме поларне зоне захватили већи низ година посматрања. Једино се може рећи, да се у ширинама Средње Европе поларне светлости поглавито јављају у првим ноћним и првим јутарњим часовима; око поноћи се у опште ређе јављају. У већим ширинама часови око поноћи били би у поларној светлости најобилатији. Међу тим се опет свакако мора правити разлика између светлости општег и локалног карактера. Ну, на жалост, подаци не досежу толико, да би се могла и та разлика правити. Пошто се поларне светлости дању у опште не могу посматрати, онда се по себи мора разумети, да највећа њихова честоћа пада у ноћним часовима. Разнолика посматрања доводе до закључка, да се часови највеће честоће у толико већма приближују поноћи, у колико дани дужају; то значи: у колико нам Сунчева светлост више смета да другу светлост опажамо. Због тога се и не може ништа говорити о развоју поларне светлости у току дана. Ну друге неке појаве, које стоје у тесној вези са поларном светлошћу, указују да се поларне светлости и дању онако исто јављају као год и ноћу.

Главна улица у Приштини

Овим чланком изнели смо циклус периода поларних светлости, које су тачније размотрене и мање спорне. Сада се морамо вратити на напомену, коју смо учинили при навођењу оне једанаестогодишње периоде. Тамо је речено, да је — по Tromholt-овим испитивањима — значај те периоде у поларним пределима обрнут према њеном значају у пределима нижих и средњих геогр. ширина. Ма да тај резултат још никако не изгледа поуздан (јер на пр. Fritz није могао извести ту супротност арктичке зоне према осталим зонама) ипак су веома интересни подаци, који су Tromholt-а довели до таквог закључка. Да би нашао основицу за такву једну појаву, узима Tromholt, да зона највеће честоће поларне светлости мења свој положај у току године. Она би се дакле, бар јужно од Гренланда, наизменично премештала к југу и северу. Он тврди, да светлост заузима јужни положај кад је активност на Сунцу најјача, а у северни свој положај доспева кад на Сунцу влада већином тишина. Пошто Гренланд лежи изнад те зоне, то ће она, дакле, од тога копа бити највећма удаљена, па према томе ће и показивати најмање поларних светлости баш у оно доба, када се у средњим и нижим ширинама — још и због приближавања оне зоне — управо развијају силне поларне светлости; и обратно: кад се та зона повлачи к северу, на Гренланду се повећава број поларне светлости а у јужнијим пределима се опажа приличан мањак.

* Lenger, Meteorologie der Sonne.

Оно што важи за зону највеће честоте, природно је, да у опште важи и за све изохасме. По томе се дакле и систем тих линија једнаке честоте поларне светлости помера тамо-амо у току 11-годишње периоде. Да ли се ове линије при том разлику или примичу или се по површини земљиној истовремено и подједнако померају — Tromholt је оставио нерешено. Веома је добро смишљена она хипотеза о још много краћим — годишњим и дневним — периодама, а Tromholt мисли да у опште може објаснити промене у поларним светлостима. Али се унапред не може ништа рећи о томе: да ли она вреди или не. Да изохасме никако нису неке сталне прилике, може се закључити и по оним силним променама које се онајају у земаљском магнетизму са којим поларна светлост стоји у тако тесној вези.

Закон и ред владају при свима догађајима у природи — то је несумњиво; али ми нисмо увек у стању уочити све то. И грдно велики број тих догађаја, и узане везе, што — нама незнано — постоје међу њима, отежавају њихову класификацију. Тешкоће су те тако велике и тако разнолике, да доводе у велику забуну свакога, ко се лати посла око њихове обраде. Свака појава одликује се и извесним својим властитим особинама и природом толико да се свака за се мора испитивати у најразличнијим правцима и методама, пре но што се може доћи до каквога резултата. Зато и читалац не треба да се чуди, што се у овоме излагању није могло све утврдити и обезбедити, и што су чак и из тисућа посматрања извучени само приближни закључци.

❧ Листаћи ❧

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

А м а ј л и ј е

(из туђег низа)

XCI

Највише се мисли
— Искуство нам вели —
О ономе што се
Заборавит' жели.

XСII

Кад некоме нисмо ради
И заслуге да признамо
Ми рекнемо само
(Рад пакости веће):
„Ала има среће!“

XСIII

„Забораван бити“ кад освете треба —
Благослов је с неба;
„Заборављен бити“ кад невоља дави —
Пакао је прави.

XСIV

На услуге разне
Успомена вене;
Најдуже се памте
Оне — одбивене. —

XCV

Страст је пламен љути
Од ког мудри беже;
Он лептира само
Смјани и сажеже.

XCVI

Боље никад не почети,
Него л' никад не дочети.

XCVII

Мудар се чуди кад чудо разуме,
Будала свему што схватит' не уме.

XCVIII

Чувај се и пази!
Маскирана срећа
Од несреће многе
Гора је и већа.

XCIX

Док је верност права, чиста:
Част љубави у којој блиста.

C

Истина је увек
К'о што је и била:
Наш је живот стално
Први дан априла.

Превео О.

Б у ј к, л а ј и!

(Буджила)

Златна, кудрава косица, јасне, плаве очице, јамице
на ружичастим, пуначким обрашчићима, весело брбљање
танкога децјега гласића... То је моје чедо, моје злато.
Сад је у другој години.

Седим поред њезине отворене и спрењене постељице са исплетеним бочним рамовима. Саме смо у соби, само што сиви мачак ремети нашу слатку самоћу. Тихо преде своју мачју песму, повија леђа, чеше се и мази крај мојих ногу.

Подале од нас гори лампа на столу и баца своју слабу светлост испод зеленога покривача.

Време је да моје чедо спава; већ је умивена, свучена, са свим готова, али се пронесташила, распричала па неће ни да чује о спавању. У својој дугој, ноћној кошуљици клечи на мом крилу, плеска ме по образима својим пуначким, топлим ручицама, завлачи их у моје косе, па се онда извије и тако уназад занесе, да је једва могу задржати. Онда се засмеје и, рекли бисте, зацени од јасног, детињег смеха.

Привлачим је к себи и осипам безбројним пољупцима златну главицу, танки, нежни вратић, обнажене груди, округла плећа.

А она се отима, смеје, скаче и опет ме плеска по лицу.

„Мама, паји, паји! понавља више пута и нежно ме милује по образима; а за тим, „Мама, би, би!“ и, као љутита, учини се да ме удара.

Радости моја, анђелче моје, благо моје! Колико осећам среће стежући је на своје груди, осећајући топлоту овога нежног, милог бића, удишући аромат њезина чистог, детињег тела.

И најзад, силом се савладавши, одлучно тражим озбиљним гласом да одмах спава.

А она још вазда неће, не слуша, опире се... а после пристане, али ми не да да је ја положим, јер хоће сама да легне, и донета: тетурајући се озбиљно (ох, како је то смешно!), хватајући се за мрежу постељску као маче какво, — сама, „баш сама“ дође до јастучића и баца се на њих.

И дуго још, лежећи у постељници, не може да се умири. Сад тражи да јој донесем мачку, сад се распитује о свом разлупаном зецу са бубњем, сад тражи да њене „цискоте“ метнем поред ње „ту, ту!“ На послетку се примири док ја рукама држим њен покривач и моли ме да јој причам и обећава да ће јако, јако затворити очи и да ће бити „паинка.“

„Иде једно мало, мало дете да шета, а видела га једна велика, бела куца...“ почињем ја своју измишљену причу. „Куца?“ пита ме она, а широко отворила очице, али их одмах заклони, да се ја не бих љутила, него да наставим своју причу. Али нисам још ни довршила своја измишљања, а она већ спава; из постељице чујем само тихо и уједначено дисање место дотадашњег распитивања.

Буји, паји, буји, паји!
Тебе чува мама твоја;
Буји, паји, буји, паји!
Чедо мило, снаго моја!

Дубоко разнежена посматрам срећу своју и стављам на њу знамење крста.

„Спавај, голупче моје, спавај поред љубави материне; спавај не знајући ни бола ни јада, спавај под брижљивим погледом матере своје, која ти се сва предала... Спавај, јер ти је мајка будна.“

Лампа је угашена. Само кандило гори тихим пламичком пред иконом матере Божје.

С рускога превела М.

Исповест једнога скептичара

— Анатола Франс —

Живот

Када се каже да је живот или рђав или добар — погрешка је којој нема смисла. Треба рећи да је живот и добар и рђав у исто време, јер само из живота и добивамо појмове о добром и рђавом. Истину вели ко каже: живот је и чаробан и одвратан, и диван и ужасан, и слadak и горак, јер он је — све! Један га види у ружичастој, други у црној боји, а оба двојица га виде онаква какав је, јер он је и ружичаст и црн и свих боја. — А то би нас баш и могло све сложити, а философе по-

Конак у Приштини

мирити кад год се препиру у питањима о животу. Али ми смо тако створени да увек желимо и друге нагонити да мисле и осећају као и ми, и да не допуштамо суседу да буде весео кад смо ми жалосни.

Лиричари

Да ли је могуће, говорим себи читајући ову књигу, да се тако одушевљавамо овим ситним знацима који нису ни боје ни облици што их Природа ствара у својим лепим али ретким часовима? Писмена, донета, изазивају у нама божанствене представе. Друкчије се и не могу назвати него чудом. Леп је стих што и уметнички потез гудалом по удешеним жицама. Песник нам не пружа своје мисли, него изазива *наше*. Јер када нам пева о жени коју воли, он слатко буди у душа наших љубав и јаде наше. Он је изазивач. Ако га разумемо, и ми смо песници као и он. Сваки од нас представља собом примерак свакога песника, који ће, ником непознат, умрети заједно са својим варијантама кад више не будемо осећали. Мислите ли да бисмо ми тако волели своје песнике

кад нам не би говорили о нама, већ ма о чему другом? Како срећан неспоразум! Најбољи су из њих егони. Мисле само о себи. Унели су само себе у своје стихове, а ми помишљамо да смо ми у њима. Песници нам помажу волети, и то је сав њихов позив. А то је довољно њиховој чаробној сујети. Зато и бива са њиховим стиховима исто што и са женама. Нема сујетнијега посла него хвалити жену: она коју највише волимо — биће и најлепша. А што се тиче саопштавања публици да јој нема сличне, — то је више посао авантуристичког витеза него ли разумног човека. —

Понављање појава у животу

Многи данас верују, да смо се већ примакли последњим границама цивилизације и да ће свет после нас брзо пропасти. Мисао да нас васељена неће преживети, служи нам, доиста, као каква таква утеха.

Посматрајући човечанство, ја нисам опазио никаквих појава по којима бих судио да му се већ примице крај. Ма колико говорили о опадању, — ја не верујем. Шта више, ја мислим да се још нисмо домакли ни до потребних граница просветних. Еволуција човечанства напредује необично полако, а промене, које се у наравима из века у век појављују, мање су значајне него што изгледа. Али нас оне изненађују, а безбројне додирне тачке са прош-

лошћу и не опажамо. Веома је лаган ход светскога живота. Подражалачка подобност човекова много је јача од проналазачке. У психологији, као и у физици, има закон привлачења, који нас везује за тле. Теофил Готје, философ на свој начин, са тугом је приметио како људи не могу да пронађу ни осми смртни грех! Јутрос, шетајући по улицама, видео сам зидаре који подижу камен исто као и робови у Тиви и Ниниви. Видео сам младенце како из цркве иду са сватовима у јевтину гостионицу да изврше свадбено весеље по прастаром обичају. Срео сам лирскога песника који ми је читао своје стихове и веровао да су бесмртни. У исто доба видех где пролажаху улицом коњаници са сјајним бакарним шлемовима — шлемовима Хомеровских јунака и римских легијонара, са којих се виђу дуге гриве што су плашиле још малог Астијанкса на рукама његове дадиље. Ови коњаници беху републикански гардисти. Када сам их видео, и када још угледах Париске пекаре где пеку хлеб као што се пекао у доба Аврама и Јакова, прошаптах речи из Писанија: „Ничега новог под сунцем!“ И није ми изгледало нимало чудновато: бити подчињен захтевима обичајнога права који су били стари још у оно доба када је цар Јустинијан саставио из њих опсежни законик. —

Превео с француског С.

Утољено звоно

Драмска бајка у пет чинова, написао Јерхарт Хаултман,

превео Р. Ј. ОДАВИЋ

(НАСТАВАК)

Трећи чин

(Напуштена топионичка колиба у планини, недалеко од снежаника. Десно, из природне стене, која представља зид, тече вода кроз глинасту цев у природни камени одвод. Лево, или у позадини код покретног зида, ковачко огњиште са димњаклом и меховима.

Лево, у дубини, кроз отворени улазак, који личи на врата у житнице, види се планински предео: врхови, блатишта, дубоки језовици, а у непосредној близини оштра провала. На прову колибе димњак. Десно: дуг цинцасти пролом кроз стену. Шумски фаун, који се види још изван колибе, одукав тојагу од јелина корена на наслатајој гомили, улази нерешљиво и осврће се. Никелман се појављује до невол преију из одвода.)

Никелман

Хајд' ући амо!

Шумски фаун

А, ти си! хоћу.

Никелман

Презирем своју дугу самоћу.

Шумски фаун

Одлетеше л' већ?

Никелман

Који?

Шумски фаун

Па — они.

Никелман

Јесу, ма да их нико не гони.

Шумски фаун

Рогатор сретох.

Никелман

Е?

Шумски фаун

С пиллом, тестером.

Никелман

Шта вели?

Шумски фаун

Да од сад крећеш с мером!

Никелман

Нек уши крије кад му је ружно.

Шумски фаун

Ти, вели, крећеш одвише тужно.

Никелман

Платиће главом!

Шумски фаун

Погано време!

Никелман

И он и сваки...

Шумски фаун *(омаје се)*

Проклето племе!

У наша брда насрће, рије,
Руде нам копа, топи и лије;
И Воденога и Шумског стџе,
Па их без бриге у кола преже.
Најлепша елфа сад је у њега,
А нашој браћи нестаје свега!
Она ми краде цвеће и благо:
Тилибар, топаз, камење драго.
Дању и ноћу њега облеће,
Грли га, љуби — а с нама неће
Све што зажели, она му ствара,
Џинска дрвета руши, обара.
Дању и ноћу чекићем бије,
Земља се тресе, одјек се није
Огња му светлост кржаве боје
Допире до дна пећине моје.
Шта вазда ради — ђаво би знао!

Никелман

Да си му онда још за врат стао,
Сад би већ труо у води био,
И више не би та звона лио.
Сад ми је звоно коцкарска здела
Његове кости — коцке ће бити!

Шумски фаун

То знам, јер ти си за таква дела!

Никелман

Њега смо, је ли, већ давно сити?
К'о да му чекић по нама бије!

(плачно)

Прстен јој кује, обоце лије,
Љуби јој плећа, уста и груди!

Шумски фаун

Тако ми браде, старац се луди!
Шта ти је, море? Види се боље:
Цуре за старце немају воље!
Неће те — шта ћеш? Паметан буди:
Море са земљом друге ти нуди.
Вилѧ је вазда, докопај коју,
Па крај ње блажи злу судбу своју.
Живи ко паша, окан' се јада,
Јер равнодушан бићеш ма када
Гледећ' где с њиме заједно ходи,
Како је блажен у одар води.

Никелман

Ах, смрвићу га!

Шумски фаун

Воли га страсно!

Никелман

Клаћу га зубма!

Шумски фаун

Не реци гласно!

И Баба-Жбунка сада је с њима,
А она давно на зуб те има.
Све им се чини, то добро знамо. —
Желиш ли штогод — стрпљења само!

Никелман

Проклето „трпи“!

Шумски фаун

Време ће доћи.

Човек је човек: лудост ће проћи!

Хапсана и хапсеници у Приштини

Раутенделајн

(још се не види, пова:)

На гранчицу буба пала,
Зу, зу!

Па је зукат' јадна стала
Зу, зу!

(појави се)

О гле, гле: гости! Добро вам вече!
Да л', Никелмане, изапра злато?
А, козони, с корењем шта је?
Је л' донесено? — Гле, једва нучем
Гомилу ову чџѧ од чџѧ.
Вредно сам, богме, тражила свугде!
Гле, горски кристал, дијомант овај,
Па кесу пуну златнога праха,
Челино саће... Дан је баш топал.

Никелман

За топлим даном и ноћ је топла.

Раутенделајн

Јест, може бити. — Вода је твоја,
Хајд' одмах у њу, па се расхлади!

Шумски фаун

(смеје се као луд)

(Никоман се немо спустити у одвод и ишчезне)

Раутенделајн

Такав је ето, да ме већ љути!

Шумски фаун

Е, гледај само.

Раутенделајн

Подвеза луд

Жуљи ме, сече.

Шумски фаун

Попустићу је.

Раутенделајн

Баш ко наручен! Одмакни даље!
Воњаш ко нико и купиш муње,
Читав је облак нећ око тебе.

Шумски фаун

Па драже су ми од лептирова
Што прашних крила лете крај тебе,
Па ти на уста и косе слећу,
А поћу трепте на неким грудма.

Раутенделајн

(смеје се)

Доста већ једном!

Шумски фаун

А знаш ли шта бих?

Дај ми тај точак. Откуд га доби.

Раутенделајн

Ти то знаш хуло, боље, од мене.

Шумски фаун

Да не поломих кола под звоном
Не би ти соко у мрежу пао.
Захвална буди и — дај ми точак.
Смољену ужад за њ ћу привезат
Па их поджећи и гурнути га
У бездан што га најгорег знадем.
Сласт ће ми бити.

Раутенделајн

А селу огањ!

Шумски фаун

Жртвини огањ, крвави ветар.

Раутенделајн

То неће бити! — Одмах се чисти!

Шумски фаун

Зар тако брзо? И зар баш морам? —
Па бар ми реци: како мајсторчић?

Раутенделајн

Спрема и ради.

Шумски фаун

Некакну реткост?

И дневна светлост и ноћни бај:
Знамо већ добро посао тај!
До би ка брегу а брег у до.
Готово сада звоно је то.
И Бог и зверка његов је вид,
За земљу радост, за небо стид!
Хајд'мо у траву где сунце сја,
Што знаде сваки, то знам и ја.
Стидет' се нећу драгана твог;
Дете се рађа ал' никад Бог!

Раутенделајн

Лунежу, знаћеш слепила јад,
Ако си јоште хулити рђд
Мој изабраник вам припрема сјај,
Жељну слободу и ропствену крај!
Клетва без наде у жељни спас
Прати све овде; прати све нас.
Ти немаш моћи, нѐм си и глух,
Јер овде влада Хајнрихов дух.

Шумски фаун

Шта ме се тиче?! Поздрави мужи.
У тавник његов скоро ћу доћи.

(Оде смејући се)

Раутенделајн

(после кратког паузе)

Шта ми је? не знам. Тмуло и тешко.
На снежаник ћу оближњи поћи;
Пећинска вода хладна, зелена
Окрепиће ме. — Нагазих змију
Што се на мркој сунчала стени.
Палацну на ме, и сћну бесно.
Ах, грозно боли! — Кораци? — Ко је?

Парох

(у одећу за брзак пењања, загрејан, једва дишући од напорења,
ступи на врата.)

Бријачу, амо. За мнош! хајд' горе!
Беше баш мучно, ал' ипак стигох.
Рад воље Божје овог се латих.
Стоструко труд ми награђен биће
Ако сад могнем, ко пастир добри.
Да изгубљено повратим јагње.
Ступимо смело! (уђе!) Има ли кога?

(Опази Раутенделајну)

Ај, гле! Ти овде? Тако и мишљех.

Раутенделајн

(бледа и злобна)

Шта ћете овде?

Парох

Дознаћеш, чекај.

Бог ми је сведок, дознаћеш одмах.
Само да мало одахнем сада
И зној да збришем са лица свога.
Пре свега, дете: јеси ли сама?

Раутенделајн

Ти немаш мене о чем да питаш?

Парох

Гле! Није лоше! Јер ми се, ето,
Показа одмах у правој боји,
А то и треба — што да се мучим?

Раутенделајн
Смртниче, пази!

Парох
(прилази јој прерушених руку)
Тог се не бојим.
Срце је моје снажно и чисто.
Јер знам да Онај, што ме окрѣпи
Те снажан стихох јазбини вашој,
Уз мене стоји. Сатански роде,
Не дотичи ме пркосом својим,
Нит ми износи бестидне чари.
У своја брда ти га одмами!

Раутенделајн
Кога?

Парох
Хајриха! Кога би другог?
Чаролијама, пакленим пићем
Веза га за се ко псето какво.
Таквог човека, оца и углед,
Сушту побожност, о Боже благи!
Девојчура га бестидна, гнусна
Кецелом својом зави и спута,
Па га сад вуче куд је њу воља
На стид и ругло целог хришћанства!

Раутенделајн
Злочинка нек сам — да л' тебе крадох?

Парох
Мислиш ли, дрска, да ме не крадеш?
Не мени само, жени и деци —
Већ целом свету украде њега.

Раутенделајн
(брзо се променив, свечано)
Погледај боље. Где, ко нам иде!
Чујеш ли корак слободан, смео
И уједначен? Зар ти се грдна
Под смехом нашим изгубит' неће?
Не осећаш ли Балдеров поглед?
Зар ти, ко игра, не струји телом?
Травка је срећна што је он гази. —
Краљ нам се бљижи. Где ти је радост,
Просјаче бедни? — Мајсторе, здрано!
(Потрчи Хајриху и баца му се у загрљај)

Хајрих
(у завојеном оделу за рад, с чекићем у руци. Држи Раутенделајну за
руку и позива пароха)
Добро ми дошли!

Парох
Бог нек је с тобом,
Мајсторе драги. — Је ли могуће?
Набрекнут снагом преда мном стоји
Као дрен силан, витак и снажан, —
А давно л' беше болесник тешки:
Самртник бони, изнурен, блеђан,
Без наде сваке. — Верујем скоро
Да вас је љубав и милост Божија
У часу једном, у милосрђу,
Са одра дигла и моћи дала,
Да као Давид игром и песмом
Господу своме хвалу одате.

Хајрих
Збиља је тако.

Парох
Тајни сте чудо!

Хајрих
И то је збиља. Осећам чудо
У целом бићу. Донеси, мила:
Парох би наше вино да види.

Парох
Хвала. Не сада, не овог дана.

Хајрих
Иди донеси. Добро је, јамчим,
Па — како знате. Седите, молим.
Од када бољку савладах љуту
Ово је прво виђење наше
У часу овом вечери благе.

Стара сахат-кула у Приштини

Ја се не надах да ћу вас прво
Поздравит' овде на дому своме.
Двојно сам срећан: јер видим доказ
Позива нашег, љубави, моћи;
Јер видим да сте раскинут' могли
Убиствен ланац дужности своје,
Одбећи људе — тражећи Бога.

Парох
Но, хвала Богу. Исти ко пређе,
Та лажу људи, дерућ' се доле
Друкчији да сте него што бесте.

Хајрих
И друкчији сам и онај исти!
Отвори прозор светлости, Богу!

Парох
Прекрасне речи!

Хајрих
Ја не знам бољих!

Парох

Ове су добре, ал' знам и бољих.

Хајрих

Ако сте вољни: дајте ми руку:
Ја вам се кунем лабудом, петлом
И коњском главом: бићемо своји!
У душе своје пролеће сјајно
Вас ћу увести.

Парох

Уведите ме.

Знајућ' ме, то сте чинили често.

Хајрих

Знам вас, јест, знам вас. Ал' и да не знам,
Па макар овде под маском друга
Ништавац био — злато је злато!
Пронасти неће, па макар било
У клеветника.

Парох

Ал' реците ми:

Каква је оно заклетва чудна?

Хајрих

Лабуд са петлом?

Парох

И коњска глава.

Хајрих

Ни сам вам не знам: откуд ми дође?
Казало биће са ваше цркве,
Петало онај горе, на сунцу, —
А глава коњска — са суседови
Забата слика; а лабуд — лабуд.
Отуд ил' откле л' дође ми на ум,
То је свеједно. — Ах, ево вина,
Сад у најлепшем значењу речи:
Пијем за себе, за вас и тебе.

Парох

Захваљујем вам искрено желећ'
Излеченоме крепкога здравља.

Хајрих

(хода горе-доле)

Здрав сам, обновљен! видим по свему:
По грудма што се радосно шире
За медно-слатки удисај снажни,
Крај којег ми је ко да у срце
Мајска свежина и снага струје;
По руци својој од гвожђа што је;
По шаци што се, ко канца оштра
Орла у лету, грчи и шири
Од жудње за рад, од нестрпљена! —
У врту моме глете светиште!

Парох

Како?

Хајрих

Гледајте!... И друго чудо.

Парох

Не видим ништа.

Хајрих

Мислим на дрво

Што ми на облак личи вечерњи,
Бог Фреир на њ је ослоњен лако. —
Мирисна струја с њега се креће,
А небројене пчелице врдне
Зује у роју, вију се, носе
Мирисном, слатком његову цвећу. —
Осећам да сам што и то дрво:
Као на цветне његове гране —
Бог Фреир слеће у душу моју,
Те је у маху расцвета бујно.
Пчелице жудне к мени нек дођу!

Парох

Настав'те само, слушам вас радо
Хвал'те се цвѣтом и ви и дрво —
Ал' род је само у Божјој руци.

Хајрих

Тако је збиља; све је од њега.
У провалу ме одрину с брда,
Ал' ме и диже, — те сада цветам.
И цвет, и плод је, и све од њега.
Ал' молите га да лето штити!
Што је у мени — вреди да расте.
Вреди да сазри. Истину велим.
Јер то је дело што још не смишљах:
Звоњење ретког, драгог метала,
Што ће се, звонећ' клатити само. —
Кад, као шкољку, прислоним руке
На ухо своје — чујем где звони;
Кад очи склопим — обличје видим
И бих се клео: опипљиво је. —
Ово што сада ко поклон добих,
У грозном болу тражих још онда
Кад сте ме срећним „мајстором“ звали!
Нит бејаш мајстор нит бејаш срећан.
То сам тек сада: мајстор и срећан.

Парох

Волим кад за вас то други кажу;
Али се чудим кад и ви сами....
За коју цркву лијете звоно?

Хајрих

Ја? Ни за коју.

Парох

Онда: за кога?

Хајрих

Оном што јели нареди оној
Да над проналом лична израсте.
Ал' збиља: ваша црквица нова
Погорела је и нарушена;
Нови ћу темељ копати онде:
За нову цркву и темељ нови!

Парох

Мајсторе, али... Судити нећу...
Рек'о бих да се не разумемо,
Јер, ето мислим, просто речено,
То ваше дело прескупо, красно...

Хајрих

Красно је, збиља.

Парох

Звоњење такво!

Хајрих
Може и тако.

Парох
Па ви сте рекли.

Хајрих
Рекох о оном што се и само
И без назвања, крстити мора,
И што се само крстити може.

Парох
Реците, молим, ко вам га плаћа?

Хајрих
Ко ми га плаћа? О попо, попо!
Хоћете л' срећу да усрећите?
Награду би ли да наградите?
Ако ја назвах рад ми звоњење,
Зовите и ви. Ал' знајте добро:
Ни с једног јоште Саборног храма
Не чу се јаче ни лепшег звука;
Слично је грому пролетње буре
Што громко грми громовним треском!
Ко позауна потресном јеком
Храмова свију гушиће звона
И победним ће јавити кликом
Рођење свету светлости нове!

Прамајко, сунце! Своју и моју
Подигне лецу грудним ти млеком,
Као и ове изданке мрке
Храњиво топлом вечитом струјом:
Нек од сад увек све тежње своје
Твом чистом путу к небу оброте.
Ти си и мене, ка земљу сѣру
Пред тобом што се сада зелени,
Уждило само за жртву слатку.
И ја ти радо жртвујем себе.

О, дане сјаја, кад ће првином
С цветног ми храма забруј'ат силно
Гром будилнички; — кад из облака,
Што целе зиме терет нам беше,
Провеје пљусак јувела сјајних.
Ком милијони полећу руку
Да окрепљене његовом моћи
Тајно у куће богатство носе:
И тада свилне стегове хваће
Што дуго жуде — ах, како дуго!!
И на пир поћу хаџије сунца. —

О, на пир, попо. Сличан је причи
О блудном сину. Мати нам, сунце,
Синовма блудним тај празник даје.
Уз шуштај звучни стегова свилних
Ка храму моме хитају мноштва.
А тад звоњење јекнуће моје
Слатким и топлим звуцима мимним
Да свачје груди јецнај потресе:
Јер то је песма заборављена,
Песма оташтва, детињског миља,
Са дна бајкина бунара што је,
Коју сваки знаде, ал' никад не чу.
И како почне, тајно и скромно,
Ко јад славујски, ко гук голубји —
Лед се отапа у људским грудма;
А мржња, срдња и патња тону
У топлим, топлим, топлим сузама.

Сви ћемо тада приступит' крсту
И, јоште плачни, бићемо срећни.
Јер тад ће, најзад, сунчаном силом

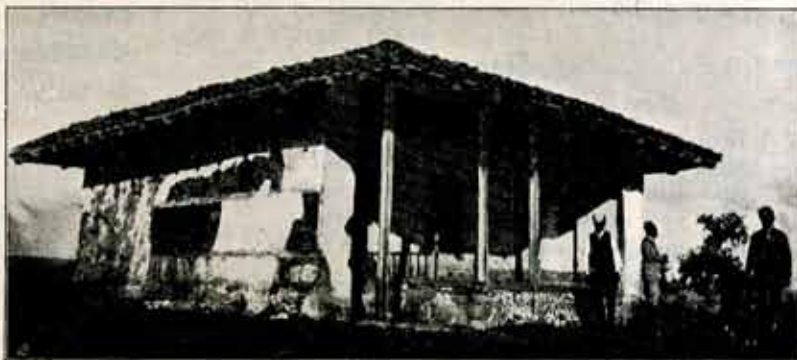
Спаситељ мртви оживљен бити!
Пун сјаја, миља, младости вечне
У мај, ко младих, ступиће сјајни.

(Хајрихово одушевљење, у овом говору, расте све више и више, те на последњу говори екстатички; над заврши, хода горе-доле. Раутенде-лајн, држећи од одушевљења, кљекне сузних очију пред њега и љуби му руке. Парох прати сав овај говор са све већим и већим изразима језовитог изненађења. После паузе почне усхићеном мирношћом које брзо нестаје.)

Парох
Мајсторе драги, ја сам вас чуо.
Ах, до ситница све је онако
Како ми брижно причаху доле
Честити људи општине наше:
Па чак и гатка о звоњењу вам!
Те ми је тешко — не умем рећи.
Ал' громке речи на страну сала:
Ја, како стојим, овамо дођох,
Не што сам жудан чудеса наших,
Већ да сам крај вас у несрећи вам.

Хајрих
У несрећи ми? — Несрећан! Зар ја?

Парох
Пробудите се! Устајте! Сан је!
Сан је ужасни из ког се само
У паклу буди. Не буде л' моћи
Да вас пробудим речима Божјим —
Мајсторе, ви сте пропали вечно.

Гази-Местан

Хајрих
Не мислим тако.

Парох
Библија вели:
„Слепило шаље — ком пропаст жели!“

Хајрих
Ако он хоће, — ви да не дате?
И зар ме слепим назвасте сада
Кад сам пун духа најлепше химне,
Кад к'о с јутарњег облака рујног
Слободним оком чар неба пијем:
Зар ја заслужих Господњу казну, —
Мрак вековечни?

Парох
Мајстор-Хајриче,
Ваш такав полет — висок је за ме.
Ја сам прост човек, из земљи рођен,
Па не знам ништа о вашим стварма
Ал' знадем оно што ви не знате:
Знам Правду, Кривду, знам Зло и Добро.

Хајнрих
Није ни Адам у рају знао.

Парох
То су тек речи — не значе ништа;
Оне безбожност не могу скрити. —
Мени је жао, ал' штетет' не смем:
Имате жену и децу....

Хајнрих
Ког још?

Парох
У цркви нисте; брда нас крију;
По цео месец нема вас кући,
Где жена чезне, а деца ваша
Гледају сузе што због вас лије.

Хајнрих
(после дузгег ћутања, уабуђен)
Кад бих те сузе збрисати могао —
Ја бих и хтео, али не могу!
Осећам јасно савладам тугом:
Није ми дато да тешит' могу.
Јер ја ко љубав, обновљен њоме,
Богатства свога не смем прекипљај
Давати њојзи, јер моје вино
Њој жуч је горки, сирће и отрон.
Зар који канце соколске има
Да боног чеда образе глади?
Сачувај Боже!

Парох
Та то је лудост,
Безбожна лудост. Јест, тако велим. —
Мајсторе, ја сам потресен, збуњен
Грозном тврдоћом вашег срца.
Зли дух и смисли и сврши шалу
Под ликом Божјим... да, морам рећи:
Ужасно, како још никад није.
Ви о свом делу тако бунцате...
Не осећате л': да већи ужас
Још безбожничка не смисли глава. —
Радије ја бих све грозне казне,
Што их је Господ на Мисир слао,
Молио опет на све хришћанство,
Нег' видет' свршен ваш храм ужасни
Молоха, Ваља и Велзевула.
Та вратите се свести, хришћанству!
Још није доцкан. Девојку даље,
Ту развратницу, вештицу гадну,
Ту заводницу и дух проклети.
Ударцем једним страшило то ће
У прах отићи и спас нам дати.

Хајнрих
Врућичном, боном, под руком смрти —
Она ми дође и здравља даде.

Парох
Смрт сто пут боље од таквог здравља!

Хајнрих
Мислите о том како вас ноља,
Али ја ућох у живот нови!

Живим, и за то њој хвалу дајем,
Док смрт ме једном тог не разреши.

Парох
Крај нек је свему.
До главе своје у зло сте пали;
Пакленица вам, украси рајских,
Снажно вас држи. Доста. Ал' знајте:
Вештичјих јоште и јеретичких
Гломача има — и сад ко некад.
„Глас народа је глас Божјег сина.“
Сва наша дела безбожна, тајна,
Нама су знања. Ужас и мржњу
У сваком буде. Можда се покрет
Уздржат' не да, те ће се народ,
Светиње своје од вас да брани.
Руљама дићи и разрушити
Радиште ваше.

Хајнрих
(после ћутања мррно)
Па добро. Чујте!
Ја се не бојим. Када ми жедни,
Ком пружам пехар хладнога вина,
Избије пехар из руке моје —
Добро: нек жедни, он тако хоће
Ил' Усуд његов; ја нисам криван.
Нити сам жедан, јер — ја сам пио!
Ал' ако когод, обманув себе,
Злобно се дигне противу мене,
Свог дародавца — те кал се мрака
Проспе на светлост у души мојој:
Ја знам шта хоћу, ја знам шта могу!
Многа сам звона разбио до сад.
Могу још једном дигнути чекић
На звоно што га излила маса
Од жучи, зала, сујете, злобе
(Да би се чула сва глупост њихна) —
Ударцем једним свег да га смрним!

Парох
Успеха желим! Збогом. Ја сириших. —
Грешнички коров ишчупат' из вас
Не може човек: Бог нек вас чува,
Сад да вам кажем реч једну само,
Реч покајања е. Једног ће дана
— Сред творевина маштања твојих —
У срце твоје удрити стрела:
Нит ћеш умрети ни живет' моћи.
Свет, себе, Бога, рад — све ћеш клети!
И тада... тада мене се сети.

Хајнрих
Страшила кад бих смишљао себи,
Од вас бих, попо, умео боље.
То што бунцате — то неће бити.
Од ваших стрела ја сам сачуван.
Неће ме, попо, ни окрзнути,
К'о што ни звоно, знате га добро,
Што сада на дну језерском лежи, —
Никада више зазвонит' неће!

Парох
О хоће, хоће! Памтите добро!

ЗАВЕСА

(поставиће се)

Последице рата (сликао Рубенс). — Флорентинска галерија Pitti понеси се данас овим чувеним Рубensoвим радом. Ужас рата потресао је уметничку сликареву душу, те се латио кичице и њом представио све последице ратнога стања. Како је то и на који начин изнео, врло речито говори сама слика којој је излишан сваки коментар.

Дечји одбор за помоћ пострадалима у Старој Србији и Македонији. — Београђани се врло добро сећају онога симпатичног одбора дечјег који је под председништвом Кнежевића Павла приредио крајем прошле године два одлична концерта у корист пострадалих Срба у Старој Србији и Македонији. Све тачке у програму изводила су сама дечица, и то тако лепо и са таквим успехом да ће успомена на то још дуго и дуго трајати у свих посетилаца тих вечери. У овом броју износимо заједничку слику тих добрих Српчића, који су за браћу из Старе Србије и Македоније зарадили суму од близу 10.000 динара и одмах је послали да се подели српским патницима у Турској Царевини. —

Олтар Краљевске Базилике у Бару. — Поводом понуде руског ђенарала Богдановића да откупи мошти Св. Николе изашао је чланак у „Corriere delle puglie“ из кога изводимо ове редове:

„Генерал Богдановић праћен Синдаком (кметом) и још неким личностима разгледао је особитом пажњом унутрашњост цркве Св. Николе; по том зажели видети и онај део на ком се извршило венчање 1896 год. Краљице Јелене са Краљем Виктором Емануилом III и најпосле замоли да га одведу у крипту где су мошти Светитељеве сахрањене. Ту је био толико потресен да је узвикнуо: Дајте ми мошти светитељеве, ево вам полажем за њих милион рубала.“

Синдако (кмет) и остали одбију ђенералову понуду.

О животу и смрти светитеља нема тачних података, зна се да је био Бискуп Мира у Лицији.

Држи се да је живео за време Константина и да је био мучен од Диоклецијана.

Данас се Св. Никола слави у Русији, Грчкој, Енглеској, Француској, у Италији а и код нас Срба.

Тело је пренето свечано из старе црквице Св. Еустратија у данашњу за то приуговорљену крипту 1. октобра 1089. у присуству Папе Урбана II и Дуке Руђера, сиљства владика, прелата, магната и небројеног народа.

Ова се историјска Базилика почела зидати 1087. год. под настојањем Абата Бенедикта Елија, конструисана је по латинском обреду.

Храм је подигнут у близини двора Сатарано, где је била пре тога мала црквица Св. Евстрација. Барани по допуштењу свога Дуке Руђера пренели су кости светитељеве крадом и са много опасности.

О првобитном олтару у крипти нема тачног обележја, само се зна да је после два добио светац веома раскошан олтар од Уроша Краља Срба и Бугара, прозваног свети Краљ Милутин, од прилике 1310. год.

Овај заповеди ваљаним уметницима, можда из Византије, да израде балдахин од Сувог Сребра, који би подигнут на гробу Великог Чудотворца, заједно са олтаром истога скупocenог метала, искићеним драгим камењем и цаблинама.

Још се и данас чита спомен овога красног дела тадашњим словима на Сребрном Штити уклебљеном у Мраморну Плочу.

Драгоцени балдахин био је порушен 1676. године на место његово други је подигнут у истом начину, и ако доста мајсторски, али ту ипак оскудева онај пређашњи фини уметнички укус.

Крипта заузима готово сав простор испод горње цркве. Свод је састављен укреницама, стубови су разног дијаметра и различног мрамора. Капители као и свугде у овој цркви разликују се међусобно: има их и Талијанског и Грчког стила.

Крипта је у почетку веома слабо била осветљена, полуокругли прозори новијег су времена.

Степенице што воде у крипту од белог су мрамора. Значајно је још што је у овој крипти Папа Урбан II држао кончил са 88 бискупа.

Стеван Тодоровић
академик сликар.

Македонски збег. — Невоље словенскога становништва у Македонији познате су већ широм света. И они што се зову Србима, и они што се крсте Бугарима, и Грци, и Куцовласи — пате од увек нередовних прилика у Турској, а од када поче и народни покрет, и милом и силом, невоље превршише меру. Отпочеше многобројна исељавања, бегства, одметништва. Наша слика представља македонски збег у једном планинском старо-српском манастиру. —

Српски консулат у Приштини. — Овај српски консулат отворен је новембра месеца 1889. године. Кућа је мала, али за Приштину ипак угледна; налази се у главној улици, у непосредној близини војне болнице. Први српски консул у Приштини био је Лука Маринковић кога 19. јуна 1890. год. убише Приштемски Арнаути на сред чаршије. —

Главна улица у Приштини. — Ова главна улица није дужа од 400 метара, а турско јој је име Диван-јол. Овом се улицом и улази у град, а њом се долази пред конак. Све су друге улице врло уске и изукрипане.

Стара сахат-кула у Приштини. — На месту где је данашњи конак, познаје се да је некад била некаква

велика зграда. Народ тврди да су ту били двори Краља Милутина. У целини је била и до скоро добро очувана само једна кула, висока око 15 метара, а завршена минаретом од дасака. Употребљена је била за сахат-кулу, али је прошле године порушена на жалост српских становника. —

Конак у Приштини. — Конак или сарај најугледнија је зграда у Приштини. У њојзи је канцеларија Мутесариџа Приштинског, суд, полиција, пошта и телеграф, штедионица и сва друга државна надлештва.

Хаисана и хаисеници у Приштини. — Није без интереса за наше читаоце да виде и ову слику која представља хаисану и хаисенике у Приштини. Од нарочитог је интереса знати, да су ове апсане, поред нешто обичних лопова, препуне Срба који ни за што и ни због чега пуне ове просторије. Ако од арнаутске или низамске руке погине какав угледнији Србин, турске власти одмах хватају виђеније Србе и хаисе их, водећи, ко божем, истрагу за убиство „из користољубља.“ Да би невини спасли, често породице оптужених одустају од тужбе, и тим је, у највише случајева, — правда задовољена! —

Гази-Местан. — Одмах више Приштине, на путу за Вучитрн, има једно мало теће познато под именом „Гази-Местан.“ У њему су два гроба. За један се вели да је турског барјактара из Косовског боја, а за други

да је слуге његова. *Гази* турска је реч и значи *победилац*, а *Местан* је мушко име. — Српски народ верује да је ово гроб Бошка Југовића, извесно с тога што се зна да ту лежи царев барјактар, а то је био и Бошко Југовић у српској војсци. —

Свечана дворница Матице Српске. — Српска Матица основана је на Св. Саву 1826. године. На подстицање Јована Хаџића дадоше шест Пештанских трговаца по 100 форината као фонд да се из њега издају српске књиге. Оснивачи су Матице Српске: Гаврило Бозитовац, Јован Деметровић, Јосиф Миловук, Петар Рајић, Андрија Розмировић и Ђорђе Станковић. Први председник беше Јован Хаџић. — 1835. г. Српску Матицу укинула је државна власт. — 1837. г. заузимањем Тодора Павловића Матица је поново отворена. — 1848. г. због буне обустављен је Матичин рад до септембра 1849. г. — 1865. г. пресељена је Матица из Пеште у Нови Сад. — Матица има два одељења: Управни Одбор и Књижевно Одељење. — Она има свој леп, велик дом на Новосадском тргу. У њему су: канцеларије, благајница, библиотека, свечана дворница, стовариште за књиге. У свечаној дворници држе се седнице разних одбора Матичиних и главне скупштине. Зидови су украшени ликовима оснивача, добротвора, председника и знаменитијих радника Матице Српске од њена постанка до данас. —

Х Р О Н И К А

Некоје исправке у речнику Вукову

Од Јована Драгашевића
(свршетак)

40. *Љубав* die Liebe, amor. — Сви наведени примери уз ту реч, као и за реч *Љубавник*, не казују љубав у данашњем смислу те речи, него *пријатељство* (данашњег смисла).

Ја сам у народу чуо (Рудник), да се реч *пријатељ* и не узима у смислу Freund, amicis, него само у смислу *сродства* (удајом и женидбом); а оно, што ми данас кажемо *пријатељ*, Freund, amicis, народ каже *љубавник*; а данашњу нам реч *љубавник* зову *милошник*. И ми, кад кажемо: учини ми ту љубав, значи *пријатељство*, хатар, а не љубав у данашњем нап смислу.

Ну пошто је реч *пријатељ* добила право грађанства са значајем Freund, amicis; а реч *Љубавник* постала оно што *милошник*, — то сада и не можемо више мењати, или на ранији значај доводити.

Ово рекох тек да би се *знало*, јер велики део народа, сав сеоски народ, и данас зове све то онако, како је и Вук у речнику *примерима* доказао, а не онако, како му је тумач на немачки извео.

41. *Љутич* не зна шта је, а то је Camomilla, што је у речнику названо *жабљак*.

42. *Малина* није Wegedorn, Christdorn, Paliurus (што је *дрвчи*) него је Himbeere, rubus.

43. *Морменевин* значи *љубичасто*; — ал ту су две речи: *мор*, место *мораво*, како се свуда у народу каже она боја, коју сад (ми варошани) зовемо по немачком *љубичасто*; а *меневин* хоће да каже да је та чоха из Грчке: Турци зову *Меневин*, а грчки се каже *Монемвасија* (варош у Грчкој, у Мореји).

44. *Мразова сестрица* (у Срему) и *Мразовник* (у Барањи) са свим је једно и исто: Colchicum autumnale, јер и опис мразовника то казује.

У Србији, у Црној Гори, па и у Малој Русији, зове се *Кафун*, Zeitlose.

45. *Навала*: Циганке продају девојкама *навалу* (биље или чини) да на њих навале просиоци. Овде треба избрисати „или чини“, јер је *навала* заиста биље, врста наира, наиради, Filix.

46. *Häna* 2) eine Art Kraut, a то је *Melissa officinalis*.

47. *Натопрчати се* није anlaufen, него, како и наведен пример каже, *погне*: ко трчи, он се натопрчи.

48. *Недаћа* није Scheltwort, него озбиљна реч.

49. *Ндичице* и *ндичке* vorwärts, auf das Gesicht, grüßus, — то није, него је оно, што је при *Ник* речено: погнуто, сгнуто.

50. *Огар* eine Art Jagdhund: да нараним хрте и огаре, — то је реч *маџарска* и значи *рт*, дакле је у стилу само плеоназам, а не две врсте паса.

51. *Оговарати* zu eines Gunsten sprechen, sich entschuldigen, vertheidigen, — то нигде није. *Оговарати* значи о неком *рђаво* говорити, а не правдати га. Наведен пример нетачно је представљен, треба: девер одговара, а не оговара.

52. *Одојче* мало прасе, које је поодрасло, да се може заклати и испећи, али још не зна ни за какву храну осим материна млијека, — то је непотпуно, јер је одојче не само прасе, него и јагње, па и дете.

53. *Одџен* некака трава, — то је *Thalictrum asiaticum*, и у Браничеву и целој Старој Србији каже се *одоленак*.

54. *Окомито*, *окомице* bergab, — није него је steil. *Окомице* stossweise, — није него је *управ*.

55. *Опак* 2) није tüchtig, validus, него само као код 1) schlimm, perversus.

56. *Плуг* и *волоци* некака звијезда, — то је јато звезда der grosse (und kleine) Bär, што су и наши школовани по немачком узели *Медвед* (мали и велики) а у народу свуда се каже *кода* (мала и велика).

57. *Појаци* појца, пјевач, Sänger, cantor. Ако је појак, онда је genitiv појца, а не појца. Међутим Sänger, cantor, каже се појак; а *појак* то је једна буба, нешто већа од бумбара, а пепељава, која обично у јуну и јулу (поређа је) поји, тј. звижди, ал тако дуго без прекида, да те туга ухвати. Смео сам с ума име јој латинско, или грчко, а стари Грци говорили су, да је то био човек, који је целог века и увек само певао, па су га богови, кад је умро, претворили у тог појца.

58. *Пониквица* у планини међу шумом поље, cf. пропланак. — За пропланак каже то исто, и то *јесте* тако, ал пониквица није пропланак, него пољице, управо потоцац, где и који у земљу *понире*.

59. *Понићи* 2) сви јунаци ником поникоме тј. *укочише* се, као да су из земље изникли, — то *није*, а *јесте*: *оборише* главе к земљи.

60. *Потребит* vide *иотребан*, — то није једно исто. Младен је *иотребан* значи, он *нама* треба; а Младен је *иотребит*, значи, да *њему* нешто треба.

61. *Постељица* 2) није das menschliche Ei, него Mutterkuchen.

62. *Потмуо* није verdunkelt него прикривен, при-тајен, угљен, човек, пас.

63. *Праља* Wäscherin cf. периља, за периљу vide праља, дакле излази да је исто. Можда некад, ал сад није. *Праља* је жена, која по том *занату* пере по кућама, а *периља* је она, којој је у задрузи то на *реду*.

64. *Претио-ла-ло* fett, cf. дебео. — То није. Па посједе претила дората, не значи *дебела*, него *брза*. Доказ за ово имамо и у: за *тили* час.

65. *Пржина* 2) der Sand, пјесак. — То није. Пржина значи *место* где сунце препиче, пржи, а не *иесак*.

То је као и *присоје*, *пригревак*. То казује и наведен пример.

66. *Придворица* vide удворица. — То није. Удворица јесте онај који се удвара, ласка; ал придворица је место или и зграда уз двор, уз манастир. Отуд је и село *Придворица*.

67. *Приправити* није исто са *преправити*. Приправити значи нешто за раније спремити, а преправити значи нешто другаче начинити. У нас се много грешу у томе при — и пре, и често узимају једно место другог. Нпр. Банаћанин каже: поток *прискочио* место *прескочио*, међутим *прискочити* значи *прићи* неком или нечем, а *прескочити* значи *прећи* преко нечег.

Ово се лепо види и из примера у самом речнику: Све му се врти по глави као *прираслој* ђевојци удаја, (erwachsen); *пераслој* ђевојци помрли сватови (verblüht).

68. *Прдџеље* vide *зачеље*: горње чело, тј. мјесто наврх стола. — *Зачеље* јесте *то*: Кајаном је совру *зачељо*; али *ирочеље* није горње чело него *доње*, и етимон је од *према* челу, где је *према* преврнуто у *иро* онако исто, као и *премалеће* у *иролеће*.

69. *Пуздра* не значи оно, што тамо стоји, у збиљи, него у шали, ал управо да се избегне *право* име тога; а *пуздра* у *правом* свом значењу, то је отобољена кожа, као потрбушина.

70. *Пунац* vide *таст*. Ја држим, да је погрешно узето (и то ваљда у скорашње време, да и реч *пунац* значи *таст*, и мислим, да је та реч за мушко *скројена* по женском *пуница*. А пуница такође се узима место таште, што бих ја рекао да не треба. Осим у Срба војвођана, сумњам да се игде још каже пунац за таст, и пуница за ташту. Пуница је *сестра таштина*, и кад се каже: иде у пунице, значи у род по женској страни, тј. у таштин род, а не у тастов. —

71. *Пуноглавац* није eine Art Wasserthiere, него је то млада још неразвијена жаба.

72. *Пријатељ* код Срба не значи amicus, Freund (сад је натурено па значи) него само consocer, те и consobrinus, што и наведен пример сведочи.

73. *Рабација* vide *тежак*. — Рабација *није* тежак, agricola, него је турска реч од *араба* и значи Fuhrmann, који преноси на колима робу.

74. *Самовољац* der Freiwillige (Soldat) није тако, него се der Freiwillige каже *својевољац*, који је у војску отишао од *своје* воље, а не што је по закону морао. *Самовољац* значи онога, који по свом жељу ради, не слушајући никога, што је лепо и казано при речи *самовољан*.

75. *Самоток* није само мед, који сам из сата истиче без гвечења, него и *вино* (у Браничеву и Крајини Неготинској) које се од кљука оточи, за разлику од оног вина, које постаје, кад се у оточен кљук сипа вода, те постаје слабије вино, које се у Старој Србији зове *комињар* (од *комина* = *кљук*) а у Браничеву *шилер* (по Сремском) због отвореније боје.

76. *Сйба* није cornus sanguinea (што је *пиздрен*) него је Ligustrum vulgare, Rainweide. Тако и *Сйбовина*.

77. *Скрвиги* blutig machen, неће тако бити, него је место *скрнавиги*, што и узет пример потврђује.

78. *Стармали* није Zwerg, него обично дете, ал које је за своје године много наметно.

79. *Стратор* Art Kraut, — то је Celosia cristata.

80. *Суварак* ein Stück dörres Holz. — Суварак се каже и за воће (оно што се на дрвету сасуши) особито за *грожђе*.

81. *Судбина* (код књижевника); — то није, него реч судбина постоји у *народу* скоро у свима крајевима.

82. *Сур-а-о*, bluss (von Farbe). — Blass — бледа, може бити свака боја, а *суо* то је пепељаво у ком има *жуће* боје, као што је *сиво* пепељаво у ком има *плаве* боје, а *сиње* је пепељаво преливајући на *љубичасто*.

83. *Сучелити се* кад су двоје ствари (нпр. куће) окренуте лицем (челом) једна другој. — Да ли се гдегод то тако разуме, ја не знам и сумњам; ал у Србији (нарочито у Браничеву) са свим је обратно, јер кад се каже: *моја се њива сучелава с твојом*, то значи, да су једна другој *леђма* окренуте. Тако кажу и за *куће* управ кућне плацеве па и за саме куће, ма да је тај случај (по сељима) редак, управ и не постоји.

84. *Танцати* није aufspielen, него *играти*, од немачког Tanz, tänzen; а за *Танцовођу* добро стоји Vortänzer.

85. *Тегоба* јесте Schwere, ал не у физичком смислу, него у психичком, дакле је *тегоба* Schwerfälligkeit, Trübsal, а не Schwere.

86. *Тимор* није Felsen, камењак, него као *магла* на плавини, и долази од *тма*, при чему је у временом а у разним крајевима постало *А* и *О*. Планина *Томор* и предео (и река) *Томорица* истог је значења.

Овамо спадају и имена (лична) *Томислав*, *Томир* и *Томира*, и значи *мрке* боје, много црномањасто, по грчки *μελανια*. Ја сам име *Томира* (не *Томира*) нашао у Браничеву и то у Стигу у селу, где никоја душа не зна да чита и да пише, ни кум, а и поп једва да је негде у манастиру научно читати.

87. *Тињи-на-ње* bald, in kurzer Zeit; — ја нигде и ни од кога нисам чуо: за *тињи* час, него свуда само: за *тили* час, и ово је правилно.

88. *Тџаа* је свака *криа*, а не само у загонетци.

89. *Титра* игра (с округлим камичцима). — То није. Титра је *углађен* камичак, како се у рекама налази (у Београду погрешно зову *шљунак*; шљунак је *неуглађен* ситан камен). По тој титри игра је названа.

90. *Ткати-чѐм* (ткѐм, у Сарајеву ткѐм), — по овоме би се мислило, да се у опште каже *чѐм*, а по негде *ткѐм*; напротив, готово свуда у Српству каже се *ткѐм* (што је и са свим правилно), а само по негде *чѐм* и *ткѐм* (на Руднику ткѐм).

91. *Тџџа* није Art Wetter (јер онда би се и за маглу и за кишу могло казати Art Wetter, — него је то мокра маглуптина, или непресушна влага, те и мириса рђавог. Кад „падне тџџа“ она не заузима много у висину; обично би тороњ Београдске Саборне Цркве вирио из ње. По изгледу свом а и притиску на плућа, па често и по мирису (што свака магла нема) могло би се узети да је исто, или бар налик на Erdrauch, коју немачку реч (а и ствар је незначка) ја бих назвао *тџџа*.

92. *Топџа* некако мјесто у јужној Србији: и покупи Љуму и Тополу, — а то је Љуму и Опоље, јер су те две жупе једна до друге, па певац место Опоље начуо и узео Топџа, каквог мјеста (као жупе) тамо близу Љуме (Реке) нема.

93. *Тоџџ* der Schleifstein, cf брус. — У Србији се каже *тоџџо*, и није обичан Schleifstein, брус, него *точак* управ *котур* од камена брусника, који се окреће кад *точ*и тј. оштри.

94. *Трџтор* das Tausendschönchen, amaranthus. — Tausendschönchen *није* Amaranthus, а трџтор није ни једно

ни друго. Па и *трџторак* само је diminutiv од трџтор, а није друга нека биљка: der Bärenklaus, asanthus.

Трџтор и трџторак (или трџторак) то је Celosia cristata (исто што и *Стрџтор*), а asanthus то је *мџтруна*.

Уз трџторак стоји cf Ђуранова креста, а Ђуранова креста нити је celosia, нити asanthus, него Polygonum orientale.

95. *Тиранин* није *тирјанин*. И наведен пример: то зачуо паша тиранине, — не значи каквог *злог* пашу, него пашу од *Тиране* вароши у Арбанији, као кад би се казало: паша Скадранине.

96. *Трџхати* (ми говоримо *трухати*) није бацати, него *гурати*.

97. *Цвекла* vide *блитва*. — То није исто. Цвеклу једу *људи*, а блитву само *стока*. Цвекла је *црвена* а блитва мање или никако. Цвекла не може бити већа од две песнице, а блитва може и као две човечеје главе.

Блитву зове наша „интелигенција“ *сточна репа* (по немачком, не знајући српски).

98. *Цволика* vide Бачва. — То није. Бачва јесте велико буре ну које има и вратанца; а *цволика* (бар у Србији) једино је кост на човечејој нози од колена до прегјабала.

99. *Чџа* није Langeweile, него *сџа*, *туга*.

100. *Чџет-а-о* није voll, fleischig, него *јак*, *крепак*.

101. *Чџмерика* није Helleborus (што је кукурек) него Veratrum nigrum.

102. *Чџитост* није Glück, срећа, него *ваљаност* у моралном смислу.

103. *Чџл-а-о* није снажан, силан, него *лак*, *окретан*.

Физички развитак школске омладине и школска хигијена у Срба. Предавање Д-ра Љубомира Ненадовића. Прештампано из „Просветног Гласника.“ — В. 8°, стр. 4.

Полазећи од несумњиве истине „Какав подмладак таква и народна будућност,“ а држећи се спасоносног правила „Боље спречити него лечити“ — Др. Љ. Ненадовић изнео је у овом свом предавању (што га је читао на првом међународном конгресу за школску хигијену у Нирнбергу 4.—9. априла ове године) развитак школске хигијене у Срба и концизан предлог о питању: шта и како ваља даље радити за њезино усавршавање и напредовање у српском народу?

Прве почетке школске хигијене налази предавач у угарских Срба, али њен прави и здрави основ види у Србији, где је још 1844. године уведена (у Крагујевачкој гимназији) и гимнастика као школски предмет. Почетком шесетих година гимнастика је била толико развијена у том заводу (нарочито шведска), да је угарска влада слала свога нарочитог изасланика да јој проучи уређење. — Годину 1873. обележава Др. Ненадовић као веома значајну за школску хигијену у Србији, јер је она законом о школама и разним специјалним наређењима највише допринела и унутрашњем и спољашњем уређењу школском. Таква је и 1891. година. Резултати обеју година задовољавају, јер су наредбе вршене најбољом вољом а пуно је и личне иницијативе. Већ 1872. године имала је Кра-

гујевачка гимназија свога школског лекара, а данас га имају све средње школе, а већ је приличан број и основних школа које се могу похвалити њиме. Са задовољством бележи наредбу, да ни један ученик средњих школа не може бити примљен у други завод без лекарског прегледа који собом доноси из пређашњег завода, а ако у њега ступа први пут или наставља школовање, мора бити прегледан најдаље до 15. септембра, дакле на месец дана после почетка школске године.

Износи даље и редак факт: да је Србија била прва од јевропских држава која је основала катедру Хигијене (1866. године). — У Великој и Учитељској Школи (и мушкој и женској), у Богословији као и у Војној Академији учи се данас Хигијена као обавезан предмет.

Прелазећи на Лекарско Друштво, говори о услугама што их је учинило српском подмлатку. Нарочито истиче женска добротворна друштва и гимнастичка удружења као веома позвана за заступнике народне Хигијене, а тиме и за заступнике школске хигијене. Истичући досадашњи рад и циљеве Друштва за чување и неговање народног здравља и Друштва против алкохола, прелази на стање школске хигијене у угарских Срба, у Босни и Херцеговини, у Црној Гори и Македонији.

На крају предлаже заједницу свих удружења која утичу или могу утицати на народно здравље, да се скупе у једно коло са циљем: радити предано и заједнички за опште народно благо. —

Пошто је ово предавање држано пред туђинцима који наш народ познају или врло мало или нимало, — није замерити што није и детаљније урађено; али да је оно писано за нас Србе, могли бисмо очекивати више пресуђивања и шире разраде, јер је покупљено већ прилично грађе за овакав рад, нарочито Министарство Просвете могло би понудити довољно и веома занимљивих података. С правом очекујемо од г. Д-ра Ненадовића да овај извештај разграна, да га попуни новим и објављеним и необјављеним подацима, како бисмо од позваног стручњака имали у свој опширности преглед физичког развика школске омладине и школске хигијене у Срба.

— р.

* Музичка Школа у Београду приредила је ученички испитни концерт 24. пр. месеца. По лепоти извођења највише су се истакле ове тачке из програма: Дванаеста рапсодија (Ф. Лист), Карневал (Шуман), Легенда (Вјенавски) и Сартиссио (Менделсон). —

* Српско просветно-привредно друштво „Српска Зора“ у Дубровнику решила је да у најкраћем времену покрене лист за народ који ће служити циљевима овога вредног друштва. Већ се спрема и биће за кратко време готов друштвени календар „Српска Зора.“ —

* „Словенска Беседа“ у Њу-Јорку основала је заједничку словенску читаоницу и књижицу, а доцније ће основати канцеларију за новинарске извештаје о Словенима у Јевропи и Америци, а отпочеће и низ предавања о словенској историји и култури. —

* Из „Народног Здравља“ засебно је одштампана популарна књижица Д-ра Д. Г. Поповића „Неговање болесника.“ Цена је 0-20 дина. —

* У Паризу је почео излазити нов лист „L'union danubienne“ (Подунавски Савез) као орган удружења српске, бугарске и румунске омладине. Лист је орган „Савеза омладине подунавских земаља.“ Савезу је циљ: потпомагати пријатељског зближења ова три народа; заједнички рад у будућности; арбитража за супротне интересе; ширење идеје о царинском савезу и политичком споразуму српско-бугарско-румунском. —

* Приказујући, у јунском броју „Бугарске Сбирке“, бугарски превод „Православног црквеног права“ Д-ра Никодима Милаша, пише референт С. С. Вончев: „Прекрасно, капитално и пространо дело епископа Никодима Милаша о православном црквеном праву изашло је и на бугарском језику. Овај је рад ученога владике далматинског најпотпунији руковођ за предмет. Написан је систематски, научно-догматички, према предметној литератури и са многобројним упутима на изворе. Може се рећи да за православно црквено право нема потпунијег ни бољег дела.“ —

* У истом броју приказан је и „Живот“, збирка приповедака Сима Матавуља. „Матавуљ је“ — вели се ту — „један од највиђенијих српских белетриста и новелиста. У својим радовима највише износи народни живот и проучава му различне стране. Последња му збирка приповедака с правом носи име „Живот“. Желимо да ове кратке приповетке обрате на се и пажњу наших преводилаца.“ —

* Друштво „Рад“ (Рума) почело је издавати своју „Народну Библиотеку.“ У првом је свеску „Говор д-ра Николе Ђурђевића на великом збору српске народне радикалне странке у Окупацији 20. септембра 1903. године.“

* У издању књижарнице Светислава В. Цвијановића (Београд) штампане су музичке „Скице“ С. К. Христића. Има их шест: 1. Мелодија, 2. Јесен, 3. Оријенталска Мелодија, 4. Успаванка, 5. Аријета, и 6. Песма без. — Издање је за гласовир и веома угледно. Цена је 2-50 динара. Штампане су у Бечкој музичарској штампарији Јосифа Еберла. —

* Свештеник Теофило Стевановић штампао је књижицу „Може ли се свештенику одузети свештенство?“ Књижица је у 8°, а има 48 страна.

* Инжињерски потпуковник Стеван Илић написао је и дао у продају свој стручњачки рад „Извиђење земљишта, крокирање и мерење барометром.“ Штампан Ч. Стевановића. Књига је у 8°, има 102 стране. —

* „У подне“ натпис је драмској сцени из дечјег живота, коју је написао Михаило Сретеновић. Књижица је у 8°, има 16 страна, а цена је 0-10 дина. —

* Ристо Т. Пророковић—Невесинац штампао је у штампарији Андре Јовановића (Београд) свој реферат „Најновија књига г. В. Никашиновића.“ Књига је у 8°, има 15 страна, а цена је 0-10 дина. —

* У Државној Штампарији одштампано је треће издање уџбеника „Примери књижевности и језика старог и српско-словенског“ од Ст. Новаковића. Цена је 5 динара. —

* Према предлогу конференције наставника философског факултета Велике Школе расписани су за Видовданску награду 1905. г. ови темати: 1. Устанички покушаји ослобођења Босне и Херцеговине и босанско интервенисање у Србији 1804.—1809. године, и 2. Остале српске властеле у Дубровнику од 1389. па даље. — Видовданску награду расписује Београдска Општина, а такмаче се само ученици историјско-филолошког одсека Велике Школе у Београду. Прва је награда 400 а друга 200 динара. —

* У славу стогодишњице српског устанка одржало је српско академско друштво „Србадија“ у Грацу своју свечану седницу на којој је, поред концертног дела, прочитан и говор Р. Чупковића, философа, „Почетак и прве године устанка.“ —

* 27. јуна откривен је у селу Белом Потоку споменик Васи Чарапићу који су подигли ученици основних школа среза Врачарског. Споменик је гранитна пирамида са релјефом Чарапићевим, а на њој двоглави орао раширених крила. Из пирамиде избија извор чисте воде. —

* Почетком септембра о. г. почеће излазити „Бачке Новине“, лист за омладину средњих школа. Уређиваће их Живојин Дачић, секретар Велике Школе, а власник ће бити књижара „Вук Караџић.“ —

* У издању Јевте М. Павловића и Компаније, штампано је, у Д. Димитријевића штампарији у Београду, дело професора д-ра Шретера: „Хигијена Плућа“, које је превео Живојин Стојадиновић, медицинар у Бечу. Књига је илустрована са седамнаест слика у тексту и изнела је 10 штампаних табака а цена јој је 1.50 динара.

* Крајем августа биће готов календар „Просвјета“ што га издаје српско добротворно друштво истог имена у Сарајеву. Календар уређује Св. Ђоровић, а садржина му је: Праху оца Србије, песма П. П. Његоша; Кнез Милош и туркофилска политика, од Ст. Новакостића; Србину, песма Драг. Ј. Илића; Божић у Витлејему, од рок. Хаци-Саве Косановића; Ноћ под Острогом, песма А. Шантића; Христос наскрсе! приповетка Стевана Сремца; Унуства за проучавање села у Босни и Херцеговини, од д-ра Ј. Цвијића; Прут је у споју јак а човек у задрузи, од проф. П.; Шта да радимо са децом својом? од Раде; Шта чита наше женскиње? од Милана; О ббнима, написао М. Т.; Србине, не испуштај земљу из шака! од А. Б.; Златна правила за земљораднике; Животиње и животињски отпадци у народној медицини, од Луке Грђића — Вјелокосића; Две „Просвјетине“ добротворке. — У календару ће бити 20 слика; цена му је 1 круна, а продавање се у корист сиромашних ученика из Босне и Херцеговине. —

* Сарајевски Срби типографи издали су у Мостару „Сарајке, српске народне женске песме из збирке † Милана Бугариновића.“ Књига је м. 8°, има 92 стр., а цена је 70 пара. —

* „La Nuova Rassegna“ донела је у свом 6. овог год. свеску некрологе: † Евгенију Кумичићу (написао Р. Митровић) и † Змају (написао Широ Ј. Герун).

Да читамо. Спремио В. С. Јовановић. Београд, издање књижарнице Велимира Валовића, 1904. Штампарија Д. Димитријевића. — Књига А, за мање ђаке. 8°, стр. 67. Цена 50 п. дин. — Књига Б, за старије ђаке. 8°, стр. 78. Цена 50 п. дин. — Књига В, за свеске ђаке. 8°, стр. 78. Цена 50 п. дин.

105. Издање Задужбине Илије М. Коларца 105. Louis Leger. *Словенска митологија*, превео Рад. Агатовић, професор. У Београду, штампано у штампарији Д. Димитријевића, 1904. В. 8°, стр. 245. Цена 3 дин. (круне).

Државно издање, примерака 100.000. *Споменица о стогодишњици српског устанка под Карађорђевићем*. Приредио Професорско Друштво. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. 8°, стр. 197. Цена 0.50 дин.

Једна хигијенска екскурзија. Белешке са путовања кроз Аустро-Угарску у Августу и Септембру 1903. год. Написао Др. Алекса М. Стојковић, физикус округа ужичког. Београд, Доситије Обрадовић — Штампарија Аце М. Станојевића, 1904. — В. 8°, стр. 128. Цена 1.50 дин.

Антим, митрополит београдски (1827.—1831.), од Павла Швабића, професора богословије. (Прилози за историју српске цркве). — Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. В. 8°, стр. 35. Цена 0.50. дин. —

Трећа Београдска (Панчићева) Гимназија. *Лекарски извештај* за школску 1903—1904. годину, од Д-ра Св. М. Марковића. Београд, Штампарија Д. Димитријевића, 1904. — В. 8°, стр. 19.

Наше законодавство о чиновницима, од Д-ра Косте Кумануди, доцента Велике Школе (Прештампано из „Гласа права, судства и администрације“). — Београд, Штампарија Д. Димитријевића, 1904. — В. 8°, стр. 58. Цена 80 пара дин. —

Трећа Београдска Гимназија: *Извештај за школску 1903.—1904. годину*. У Београду, Штампарија Д. Димитријевића, 1904. — В. 8°, стр. 125 (Прилози: Принципи логичке анализе у француском језику с погледом на разлике у конструкцији француске и српске реченице, од М. Вујановића; Сабља Фочић-Мехмед Аге, од А. Г.). —

САДРЖАЈ:

Нова Слушкиња, слика из Београдског живота, написао С. К.

Славуј, песма Р. Ј. Одавића.

Змај, од Симе Пандуровића.

Песма без имена. Прича, песме Dis.

Ванај, А. Амфитеатров, с руског превео — К.

Гамница, песма Симе Пандуровића.

Утицај времена на живот животиња, (по О. Захаријусу), од † Др. Рад. М. Лазаревића.

Лане си ми, песма М. П.

Поларна Светлост, написао професор Ј. Михаиловић. (наставак).

Листићи: Амајлије (из туђег низа), превео О. — Буји,

паји! (Људмила), с руског превела М. — Исповест једног скептичара, (Анатол Франс), превео с француског С.

Утопљено звоно, драмска бајка у пет чинова, написао Герхарт Хауптман, превео Р. Ј. Одавић (наставак).

Уз наше слике.

Хроника: (Наука, Књижевност, Радио, Библиографија).

СЛИКЕ: Рубенс — Последице рата. — Дечји одбор за помоћ пострадалима у Старој Србији и Македонији. — Свечана дворница Матице Српске. — Олтар Краљевске Базилике у Бару. — Македонски због. — Српски Консулат у Приштини. — Главна улица у Приштини. — Конач у Приштини. — Хапсака и хапсеници у Приштини. — Стара сахат-кула у Приштини. — Газп-Местан.